

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА
КОНФЕРЕНЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ
КОЛЕКТИВНОЇ МОНОГРАФІЇ**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE-PRESENTATION
OF THE COLLECTIVE MONOGRAPH**

Збірник тез
Collection of scientific materials
March 30, 2023

**UKRAINE IN THE SYSTEM
OF MODERN INTERNATIONAL LEGAL ORDER
AND EUROPEAN INTEGRATION:**

PROBLEMS OF DOCTRINE
AND PRACTICE IN THE CONTEXT
OF MODERN HUMANITARIAN
CHALLENGES

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine)
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)
Ovidius University of Constanta (Romania)
Ștefan cel Mare University (Romania)
State Tax University of Ukraine

Міністерство освіти та науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний Факультет

Міжнародна наукова
конференція-презентація
колективної монографії
International Scientific
Conference-Presentation
of the Collective Monograph

**"UKRAINE IN THE SYSTEM OF MODERN
INTERNATIONAL LEGAL ORDER AND
EUROPEAN INTEGRATION: PROBLEMS
OF DOCTRINE AND PRACTICE IN THE
CONTEXT OF HUMANITARIAN CHALLENGES"**

Збірник тез

Collection of scientific materials

March 30, 2023

**Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi – Ukraine
2023**

УДК. 341.340.12

Ukraine in the system of modern international legal order and european integration: problems of doctrine and practice in the context of humanitarian challenges: Collection of scientific materials. (Chernivtsi, March 30, 2023). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – 196 с. Електронне наукове видання.

ISBN 978-966-423-800-4

Збірник тез міжнародної наукової конференції-презентації монографії впорядковано за підсумками міжнародної конференції-презентації колективної монографії «Ukraine in the system of modern international legal order and european integration: problems of doctrine and practice in the context of humanitarian challenges», які відображають результати наукових пошуків авторів із дослідження актуальних питань сучасного міжнародного права. Збірник розраховано на науковців, викладачів, практиків, студентів, а також широкого кола читачів, які цікавляться цією проблематикою.

The collection of the scientific materials was completed according to the results of the International Scientific Conference-Presentation of the Collective Monograph «Ukraine in the System of Modern International Legal Order and european Integration: Problems of Doctrine and Practice in the Context of Humanitarian Challenges» which reflect the results of the authors' scientific research on current issues of modern international law. The collection is intended for scientists, teachers, practitioners, and students, as well as a wide range of readers who are interested in this issue.

ISBN 978-966-423-800-4

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

© Колектив авторів, 2023

СПІВОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- *кафедра міжнародного права Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;*
- *кафедра міжнародного та європейського права Харківського національного університету імені Каразіна;*
- *кафедра міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франко;*
- *кафедра міжнародного права Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету України*
- *факультет права та адміністративних наук Сучавського університету імені Штефана чел Маре (Румунія);*
- *факультет права Університету Овідія м. Констанца (Румунія)*

CO-ORGANIZERS CONFERENCE:

- *Department of International Law of the Educational and Scientific Institute International Relations of Taras Shevchenko Kyiv National University;*
- *Department of International and European Law, V.N. Karazin Kharkiv National University;*
- *Department of International Law Ivan Franko Lviv National University;*
- *Department of International Law of the Educational and Scientific Institute of Law of the State Tax University of Ukraine;*
- *Faculty of Law and Administrative Sciences, Ștefan cel Mare University in Suceava (Romania);*
- *Faculty of Law of Ovidius University of Constanta (Romania)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Віталій Вдовічен, декан юридичного факультету, доктор юридичних наук, професор / *Vitalii Vdovichen, Doctor of Law, Professor, Dean of Law Faculty, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

Світлана Карвацька, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства ЧНУ імені Юрія Федьковича / *Svitlana Karvatska, Doctor of Law, Professor, Department of International Law and Comparative Law Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

Віталій Яремчук, доктор філософії з міжнародного права, кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства ЧНУ імені Юрія Федьковича / *Vitalii Yaremchuk PhD, Assistant Professor, Department of European Law and Comparativ Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

З М І С Т

Part I

Vsevolod MITSIK

THE SO-CALLED "SPECIAL MILITARY OPERATION"
OF THE RF ON THE TERRITORY OF UKRAINE
IS A WAR CRIME, A CRIME OF AGGRESSION
AND THE CRIME AGAINST INTERNATIONAL PEACE 9

Тетяна СИРОЇД

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН»23

Оксана ВАЙЦЕХОВСЬКА

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО
ФІНАНСОВОГО ПРАВА35

Наталія КИРИЛЮК**Маркос Аугусто МАЛІСКА****Сергій МЕЛЕНКО**

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ДЕРЖАВ
У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ43

Vitalii YAREMCHUK

THE RELEVANCE OF IGOR LUKASHUK'S SCIENTIFIC LEGACY IN
INTERNATIONAL LAW AMID
THE RUSSIAN FULL-SCALE INVASION OF UKRAINE.....51

Part II

Оксана РУДЕНКО

КОНЦЕПЦІЯ ДЕЛІКТУ
У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ60

Тетяна ГНАТЮК

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ЄДИНИМ МАЙНОВИМ
КОМПЛЕКСОМ 69

Марія СТРОЇЧ

ПРИВАТНЕ ТА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ: ПРОБЛЕМАТИКА
ВИЗНАЧЕНОСТІ..... 76

Part III**Ольга ЧЕПЕЛЬ**

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ
ТА ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОНАХОДИЙ
СИСТЕМІ..... 84

Alla FEDOROVA

THE MAIN CHALLENGES IN SOCIAL SPHERE FOR UKRAINE
AFTER THE BEGINNING OF THE LARGE-SCALE RUSSIAN
MILITARY AGGRESSION 93

Іван ТОРОНЧУК.ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ
ДИСКРИМІНАЦІЇ: ПРАКТИКА ЄСПЛ 102

Part IV**Vasile DRĂGHICI**

THE INTERNATIONAL CRIMINAL
COURT'S PURPOSE 110

Svitlana KARVATSKA

ICJ'S ROLE IN ADDRESSING RUSSIAN ENVIRONMENTAL
CRIMES IN UKRAINE..... 125

Іван ГОРОДИСЬКИЙ

Василь РЕПЕЦЬКИЙ

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВІДШКОДУВАННЯ
ЗБИТКІВ В ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ
ДЛЯ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ ТА МІЖНАРОДНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ.....134

Леонід ТИМЧЕНКО

Валерій КОНОНЕНКО

СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ
ПО ЗЛОЧИНАМ РФ: РОЛЬ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН..... 145

Марина ІЛІКА

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД
ТА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 154

Part V

Vitaliy VDOVICHEN

THE IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION ON THE LEGAL
NATURE OF THE SYSTEM OF STATE CONTROL (SUPERVISION)
IN THE FIELD OF REVENUE BUDGET EXECUTION 164

Карина ШАХБАЗЯН

Світлана ЗАДОРЖНА

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ..... 174

Вікторія КУЗЬМА

ВНЕСОК РАДИ ЄВРОПИ У ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ І ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ПРАВА 186

THE SO-CALLED "SPECIAL MILITARY OPERATION" OF THE RF ON THE TERRITORY OF UKRAINE IS A WAR CRIME, A CRIME OF AGGRESSION AND THE CRIME AGAINST INTERNATIONAL PEACE

Vsevolod MITSIK

*Doctor of Law, Professor,
Distinguished Figure of Science and Technology
of Ukraine,
Head of the International Law Department of the
Educational and Scientific of the Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Today, international law is faced with extraordinary humanitarian challenges caused, first of all, by Russia's war against Ukraine. The whole civilized world is witness to how, from the standpoint of international law, the Russian Federation (RF) falsely justifies the annexation of the Ukrainian peninsula of Crimea, armed aggression against Ukraine in the Donbas, military atrocities against the civilian population in

Buch-Irpen-Hostomel, other regions of Kyiv Oblast, Kharkiv, Melitopol and many cities in almost the entire territory of Ukraine with references to international law.

On August 2, 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine appealed to the world community to recognize the RF as a terrorist state and to take effective measures for its comprehensive international isolation by ending all types of cooperation with it in order to undermine its economic capacity to continue the war against Ukraine and build new imperial plans. The United States and a number of other countries are considering the possibility of such recognition with its legal consequences. The RF has a chance to join forces with Cuba, North Korea, Iran and Syria as a terrorist state.

The hostilities of the war in Donbas began on April 12, 2014, with the seizure of the Ukrainian cities of Sloviansk, Kramatorsk and Druzhkivka by Russian units led by officers of the Russian special services, where its saboteurs armed local collaborators with weapons seized from the Ministry of Internal Affairs and recruited them into their ranks. On February 24, 2022, an open military attack, a full-scale invasion of the RF on the territory of Ukraine, began. The UN General Assembly in its resolution dated March 2, 2022 by an overwhelming majority of 141 against 5 (Russia, Belarus, North Korea, Eritrea and Syria) strongly condemned the

actions of RF, called them aggression against Ukraine in violation of paragraph 2 of Article 4 of the UN Charter and called for the immediate withdrawal of troops from Ukraine, including the de-occupation of Crimea and Donbas and abide international law¹.

On December 14, 1974, the General Assembly of the United Nations adopted a universally known Resolution 3314 (XXIX) «Definition of Aggression» where clearly defined: "A war of aggression is a crime against international peace". "Aggressive war" is a "crime against international peace"². Article 2 of the Resolution provides that according to the text of the article "No consideration of whatever nature, whether political, economic, military or otherwise, may serve as a justification for aggression. A war of aggression is a crime against international peace. Aggression gives rise to international responsibility". Paragraph 3 of Article 5 emphasizes that no territorial acquisition or special advantage resulting from aggression is or shall be

¹ Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022. Aggression against Ukraine. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/resolution-adopted-general-assembly-24-march-2022-es-112-humanitarian-consequences>.

² Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/GAres3314.html>

recognized as lawful. The main crimes of aggression are listed in the article 3 of the Resolution. Without exception, all of the listed aggressive actions are carried out by the armed forces of the RF in Ukraine. Only since 24.02.2022, the beginning of the active war with the Russian Federation, as of 27.08.22, according to the Office of the Prosecutor General of Ukraine, 20,877 crimes against Ukraine were registered, including 14,193 crimes of aggression and war crimes and 6,684 crimes against national security. As of September 11, the 200th day of the full-scale armed aggression of the RF, more than 1,130 children were injured in Ukraine. According to the official information of the juvenile prosecutors, 380 children died and more than 737 were injured of various degrees of severity. Russian war crimes in Ukraine multiply every hour, and missile and artillery strikes and bombings hit nuclear power plants, civilian facilities, enterprises, hospitals, schools, residential buildings and even entire cities, killing thousands of civilians and children. Each of the mentioned criminal acts is actually recorded, documented and investigated by the justice authorities of Ukraine.

Par. (f) of art. 3 of the Resolution emphasizes "The action of a State in allowing its territory, which it has placed at the disposal of another State, to be used by that other State

for perpetrating an act of aggression against a third State", by content, it also recognizes Belarus as an aggressor state.

In 2010, at the Kampala Review Conference, the member States of the International Criminal Court agreed on a definition of the concept of the "crime of aggression" and the conditions for exercising jurisdiction over this crime. The question was agreed with accepted Resolution RC/Res.6 "The crime of aggression", which adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010, by consensus. The Rome Statute of the International Criminal Court was added with Article 8 bis "Crime of aggression". Paragraph 1 article 8 bis of enshrines that "For the purpose of this Statute, "crime of aggression" means the planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations"³.

As of 2022, 155 states have signed the Rome Statute and 122 states have ratified it. On January 20, 2000, Ukraine signed the Rome Statute of the International Criminal Court, but did not ratify it. And although Ukraine is not a state party

³ Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010.

URL: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>.

to the Statute, this did not prevent it from applying to the International Criminal Court, because the Rome Statute provides for such an opportunity for countries that have signed it. During the armed aggression, Ukraine submitted 15 informational reports to the criminal court regarding the most serious war crimes and crimes against humanity.

Russia, after the occupation of Crimea and the start of an aggressive war in Donbas, in order to avoid international legal responsibility in the ICC, in 2016 withdrew its signature under the Rome Statute. This action of the Russian Federation will not exempt it from punishment in international criminal courts in the future, as was the case with murderers at the Nuremberg and Tokyo tribunals.

The most complete codification of the institution of war crimes, containing more than 50 of their individual components, is in art. 8 of the Rome Statute a title "War crimes"⁴. As a shocking example of a war crime of the RF, abuse of people and international law, the terror in the captured village of Olenivka in Donetsk region in Ukraine shows. On July 29, 2022, 53 Ukrainian defenders who were in Russian captivity were killed in an explosion in the occupied Olenivka. Most of them are legendary defenders of Mariupol

⁴ Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010. URL: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>.

from Azovstal. According to Ukrainian intelligence, the order to attack the prison was personally given by the owner of the private military company "Wagner", retired lieutenant colonel of the Russian Armed Forces Dmytro Utkin.

During half a year of Russia's full-scale invasion of Ukraine, human rights activists and law enforcement officers recorded tens of thousands of crimes committed by the Russian military against Ukrainians, which can be classified as war crimes, crimes against humanity, and genocide. This is the mass intentional killing of civilians in occupied cities and towns (Bucha, Mariupol, Irpin, Chernihiv Oblast, Kharkiv Oblast, Kherson Oblast, etc.), kidnapping and torture of people, killing of prisoners of war, destruction and looting of property, sexual violence, forced deportation and infiltration camps, use of weapons indiscriminate damage, shooting of green corridors, etc.⁵. The High Representative of the EU for foreign and security policy, Josep Borrell, condemned the atrocities of the Russians in Ukraine, the city of Izyum in the Kharkiv region, and supports the prosecution of the political leadership. «Russia's war of aggression against Ukraine has been leaving a trail of blood and destruction across Ukraine.

⁵ "Вторая армия мира" оказалась насильниками и мародерами: заявление СБУ

<https://apostrophe.ua/news/society/accidents/2022-03-26/>

Thousands of civilians have been already murdered, many more tortured, harassed, sexually assaulted, kidnapped, or forcibly displaced. This inhuman behaviour by the Russian forces, in total disregard of international humanitarian law and the Geneva conventions, must stop immediately. Russia, its political leadership, and all those involved in the ongoing violations of international law and international humanitarian law in Ukraine will be held accountable. The EU supports every effort in this regard», - the head of the European diplomacy said ⁶.

In a relationship to the Russian false definition "special military operation" in its Order, in particular, the UN International Court of Justice noted that the context in which the present case comes before the Court is well-known. On 24 February 2022, the President of the Russian Federation, Mr. Vladimir Putin, declared that he had decided to conduct a "special military operation" against Ukraine. Since then, there has been intense fighting on Ukrainian territory, which has claimed many lives, has caused extensive displacement and has resulted in widespread damage. The Court is acutely

⁶ Ukraine: Statement by High Representative/Vice-President Josep Borrell on the latest atrocities during Russian aggression.

URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/ukraine-statement-high-representativevice-president-josep-borrell-latest-atrocities-during_en

aware of the extent of the human tragedy that is taking place in Ukraine and is deeply concerned about the continuing loss of life and human suffering⁷.

The Council of Europe excluded Russia from its membership immediately after the large-scale invasion of the Russian army into the territory of Ukraine. On February 25, 2022, its membership of in the organization was suspended, and on March 15, at the initiative of Ukraine and Poland, the Council of Europe adopted such a final decision. Russia ceased to be a member of the European Court of Human Rights and ECHR from September 16, 2022. This means that the European Court will accept and consider applications against Russia for violations that took place before that date, and the Russian Federation will absolutely ignore all its decisions. The Court will have to decide how exactly to act in relation to the approximately 18,000 applications that are currently pending against the RF. The court chooses a possible strategy for this situation.

⁷ Order allegations of genocide under the Convention on the prevention and punishment Of the crime of genocide (Ukraine v. Russian Federation)/ 16 March 2022 Par. 17

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf>

The International Court of Justice, the European Court of Human Rights, various arbitrations provide for the responsibility of the state. Ukraine wants attract all Russian occupiers to criminality, as if they were accountable for driving Ukrainians to tortur. All political and military leaders and the highest officials of the RF are subject to punishment on the basis of committing the crime of waging an aggressive war of aggression. And above all, the highest political and military leadership of Russia, all who initiate, plan and direct war crimes and acts of aggressive war.

Since the beginning of the full-scale war of the RF against Ukraine, the question of the need to create a Special International Tribunal for the trial of the main war criminals of the Russian Federation has been raised.

Taking in consideration the above, it should be stated that the so-called "special military operation" of the Russian Federation on the territory of Ukraine is the war crime, the crime of aggression and the crime against international peace.

The Rome Statute of the International Criminal Court was added with Article 8 bis "Crime of aggression", where it is stated that it means "the planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a

State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations. Crime of aggression provides also responsibility for the activities of individuals". The RF withdrew its signature under the Rome Statute in 2016 in order to avoid international legal responsibility in the International Criminal Court. This action will not exempt her in the future from punishment in international criminal justice institutions, as was the case with the murderers in the Nuremberg and Tokyo tribunals.

A war crime is a violation of the laws of war that gives rise to individual criminal responsibility for actions by combatants in action. War crimes are committed by the political leadership, representatives of the authorities, the leadership of the armed forces, the regular army of the RF, and illegal armed formations organized and which are financed by it. Tens of thousands of crimes committed by the Russian military against Ukrainians, which can be classified as war crimes, crimes against humanity, and genocide. This is mass intentional killing of civilians in occupied cities and towns, kidnapping and torture of people, killing of prisoners of war, destruction and looting of property, sexual violence, forced deportation and filtration camps, use of weapons of

indiscriminate destruction, etc. Currently, Ukraine is investigating more than 20,000 such criminal cases.

Hiding behind the definition of its actions as conducting a "special military operation", the RF is waging a bloody war on the territory of Ukraine, unnecessarily trying to avoid responsibility for the violation of par. 4, art. 2 of the UN Charter 9 ("All members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nation")⁸ as well as the Principle D ("The territorial integrity and political independence of the State are inviolable") of the 1970 Declaration on Principles of International Law⁹.

All Russian occupiers who are involved in killing and torturing Ukrainians and above all the highest political and military leadership of Russia, all who initiate, plan and manage war crimes and acts of aggressive war must be brought to criminal responsibility. There is a priority,

⁸ Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf..>

⁹ Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. New York, 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?ln=fr#record-files-collapse-header>.

objective need to create a Special International Tribunal for the trial of war criminals of the Russian Federation Several options for creating a Special Tribunal are being considered. It should be noted that of the three options considered above, taking into account that the Russian Federation is a permanent member of the UN Security Council and will not judge itself, and not only European states are interested in the creation of such an international judicial body, the first option is more realistic - the creation of a Special Tribunal on the basis of a multilateral international treaty between Ukraine and other interested states.

REFERENCES:

1. Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022. Aggression against Ukraine. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/resolution-adopted-general-assembly-24-march-2022-es-112-humanitarian-consequences>
2. Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/GAres3314.html>
3. Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010. URL: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>
4. Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010. URL: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>

-
5. "Вторая армия мира" оказалась насильниками и мародерами: заявление СБУ.
 6. <https://apostrophe.ua/news/society/accidents/2022-03-26/>
 7. Ukraine: Statement by High Representative/Vice-President Josep Borrell on the latest atrocities during Russian aggression. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/ukraine-statement-high-representativevice-president-josep-borrell-latest-atrocities-during_en
 8. Order allegations of genocide under the Convention on the prevention and punishment Of the crime of genocide (Ukraine v. Rusian Federation)/ 16 March 2022 Par. 17 URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf>
 9. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
 10. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. New York, 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?ln=fr#record-files-collapse-header>

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН»

Тетяна СИРОЇД

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри міжнародного
і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Відповідальність у міжнародному кримінальному праві настає за скоєння протиправних злочинних діянь. У роботах з міжнародного кримінального права використовується низка термінів щодо позначення злочинного діяння, зокрема: «міжнародний злочин», «міжнародний кримінальний злочин», «конвенційний злочин». Правову основу цих злочинів було закладено зі створенням Нюрнберзького і Токійського міжнародних воєнних трибуналів, а створення Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії, Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді, Міжнародного

кримінального суду та гібридних, інтернаціоналізованих/змішаних кримінальних трибуналів (Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне, Спеціальний трибунал по Лівану, Надзвичайні палати в судах Камбоджі, Надзвичайні африканські палати), сприяло подальшому розвитку концепції міжнародних злочинів і здійсненню кримінального переслідування щодо них. Протягом багатьох років цей розвиток спрямовувався та підтримувався Комісією з міжнародного права. Майже після шести десятиліть було підтверджено загальну думку про те, що деякі злочини, такі як воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид і злочин агресії, вважаються такими, що мають статус міжнародних злочинів.

Слід зазначити, що поняття міжнародного злочину у сучасному міжнародному праві є дискусійним і складним. Багато вчених, таких як Антоніо Кассезе¹⁰, Шериф Бассіуні¹¹ та Герхард Верле¹² писали про інтригуюче питання: що являє собою міжнародний

¹⁰ A. Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press: Oxford 2003.

¹¹ M. Cherif Bassiouni, 'International Crimes: The *Ratione Materiae* of International Criminal Law', in: M. Cherif Bassiouni (ed.), *International Criminal Law. Vol. I: Sources, Subjects and Contents*, 3rd ed., Martinus Nijhoff Publishers: Leiden 2008, pp. 129-203.

¹² G. Werle, *Principles of International Criminal Law*, T.M.C. Asser Press: The Hague 2005.

злочин? Незважаючи на численні зусилля, вчені розходяться у думках щодо відповіді на це фундаментальне питання. Деякі дослідники стверджують, що міжнародні злочини – це злочини, скоєні окремими особами чи державними агентами, тоді як інші стверджують, що вони також можуть містити злочини, які вчиняються корпораціями. Зрештою, є й ті, хто взагалі не дає визначення міжнародних злочинів у своїй роботі¹³. Слід також зазначити, що в міжнародному праві відсутній акт, який би тлумачив термін «міжнародний злочин», не є виключенням установчі акти вищеозначених міжнародних органів кримінальної юстиції.

Міжнародні злочини – це особливо небезпечні для людської цивілізації порушення норм і принципів міжнародного права, які мають основоположне значення для забезпечення миру, захисту особистості й життєво важливих інтересів міжнародної спільноти у цілому, що тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність¹⁴. Ця категорія злочинів характеризується наявністю іноземного елемента. Такий елемент

¹³ Див: G. Sluiter G and A. Zahar, *International Criminal Law: A Critical Introduction*, Oxford University Press: Oxford 2008.

¹⁴ Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Харків. нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право 2020. С. 568. 648 с.

може міститись у самому характері протиправного діяння, в об'єкті або результаті. Так, злочин може бути спрямовано проти інтересів миру й безпеки або на досягання на більш обмежені інтереси, наприклад, конкретної іноземної держави.

Міжнародні злочини є найбільш тяжкими і небезпечними правопорушеннями. Тяжкий злочин означає, зазвичай умисний злочин, каране діяння або інший злочин, який кваліфікується як особливо тяжкий і, відповідно, передбачає кримінальну відповідальність у більшості правових систем. Як основні рекомендації при проведенні оцінки ступеня тяжкості застосовуються різні критерії, зокрема Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у якості таких зазначає: 1) характер діяння: це, зокрема, розгляд рівня насильства, використаних методів та можливе застосування смертоносної зброї тощо; 2) покарання: можна згадати максимальну санкцію, яка могла б загрожувати виконавцю у разі засудження або термін покарання, встановлений при винесенні вироку; фактична шкода: в даному випадку необхідно оцінити реальні збитки, які можуть бути завдані або особі/жертві, або майну; 3) форма та процедура, яка застосовується для переслідування винної особи: цей критерій вимагає розгляду застосованих

процедурних стандартів, наприклад, чи вважається злочин правопорушенням сумарної юрисдикції або він підлягає переслідуванню за обвинувальним актом¹⁵.

Кожен із цих факторів сам по собі або у поєднанні з іншими, може привести до висновку про те, що злочин є «тяжким». На даний момент немає єдиної думки щодо того, чи слід також враховувати при ухваленні рішення про те, чи досягає діяння такого рівня, при якому його слід вважати тяжким злочином, фактори що пом'якшують протиправність діяння, не забезпечують достатній захист (наприклад, примус, вік/ступінь зрілості, розумові здібності, накази начальників тощо) та обтяжливі обставини (наприклад, той факт, що виконавець, можливо, вже має кримінальне минуле, використання цивільних чи неповнолітніх осіб).

Особливістю міжнародних злочинів є те, що вони можуть вчинятися лише певними особами та з використанням доволі специфічного знаряддя, яким є держава. Суспільна небезпека їх полягає в тому, що,

¹⁵ Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees (HCR/GIP/03/05). URL:

<https://www.unhcr.org/publications/legal/3f7d48514/guidelines-international-protection-5-application-exclusion-clauses-article.html>

посягаючи на політичний чи економічний лад своєї держави, злочинці разом із тим порушують законні права та інтереси інших держав, націй та окремо взятих груп людей. Держава, від імені, чи з використанням якої діють злочинці, не зазнає суспільно небезпечних наслідків вчиненого злочину. Шкода завдається суверенним правам іншої держави, потерпілими стають особи, що перебувають поза юрисдикцією держави, громадянами якої вони є. Окрім того, вчиняючи такі міжнародні злочини, як геноцид, агресія тощо, злочинцям необхідно використовувати саму державу (її апарат) для досягнення своєї мети.

Обов'язковою передумовою вчинення міжнародного злочину є протиправна поведінка держави як суб'єкта міжнародного права. Вона полягає в тому, що, не виконуючи або не забезпечивши виконання взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, така держава створює умови для сприятливої суспільно небезпечної поведінки своїх громадян. Загальновизнано, що держава не може бути суб'єктом злочину, але її протиправна поведінка в міжнародному праві прямо пов'язана із вчиненням такого злочину.

Як суверен на власній території держава володіє всіма засобами та можливостями для недопущення й

запобігання вчиненню злочинних дій своїми громадянами щодо світової спільноти, тому вважається, що дотримання міжнародно-правового обов'язку у цій сфері є прямим наслідком світового порядку й безпеки.

Виходячи з означеного, керуючись положеннями таких міжнародних актів, як: Резолюція 96(I) Генеральної Асамблеї ООН 1946 р., Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього 1948 р., Проект кодексу злочинів проти миру та безпеки людства 1954 р., Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. (ст. 25 (4), слід констатувати, що характерною ознакою міжнародних злочинів є наявність фактично двох суб'єктів відповідальності: фізичні особи, щодо яких застосовується індивідуальна кримінальна відповідальність та держави, що підлягають міжнародній відповідальності (політична та матеріальна).

У силу підвищеної небезпеки та специфіки складів (елементів) міжнародних злочинів відповідальність за їх скоєння у міжнародному кримінальному праві покладається як на державу в цілому, так і на осіб, винних у вчиненні конкретних діянь щодо реалізації злочинної політики: державних посадових осіб або осіб, фактично діючих від імені держави, аж до

покладання міжнародної кримінальної відповідальності. Тому міжнародне кримінальне право регулює як питання кодифікації міжнародних злочинів, так і питання міжнародної кримінальної юрисдикції щодо їх здійснення.

Унаслідок того, що злочинність відповідних діянь встановлена загальним міжнародним правом, кримінальна відповідальність за їх скоєння виникає незалежно від місця скоєння. Точніше, дія таких норм розповсюджується на будь-яких осіб, де б вони не знаходилися, на території будь-якої держави, у відкритому морі, в космічному просторі. Міжнародний кримінальний суд і суди держав повинні здійснювати правосуддя щодо осіб, які скоїли злочин, на підставі норм міжнародного права.

Відповідальність виникає згідно з міжнародним правом, незалежно від того, чи передбачено склад таких злочинів у законах держав на території яких вони скоєні. Це положення було закріплено ще Статутом Нюрнберзького міжнародного воєнного трибуналу 1945 р. (ст. 6 «с»)¹⁶.

¹⁶ United Nations, Charter of the International Military Tribunal - Annex to the Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis ("London Agreement"), 8 August 1945. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39614.html>

На сьогодні існує тенденція криміналізації міжнародних злочинів у національному законодавстві. Проте відомо, що національне право безпосередньо не має своїм завданням врегулювання відносин між державами чи народами, а отже, воно не може повною мірою криміналізувати своїми нормами міжнародні злочини. Більше того, міжнародні відносини не можуть бути об'єктом злочину в національному праві, а тому вони, звісно, не можуть виступати об'єктом злочину, передбаченого національним кримінальним законодавством держав. У міжнародно-правовій літературі піднімається питання щодо існуючої проблематики нормативного регулювання і розмежування кримінальної юрисдикції держав у цій сфері.

Це питання, на нашу думку, можна вирішити таким чином: зважаючи ту обставину, що суб'єктом відповідальності за національним законодавством держав є фізичні особи, то держави у своєму внутрішньому законодавстві, як виключення для міжнародних злочинів, повинні передбачити норму щодо відповідальності держав у частині відшкодування матеріальної шкоди жертвам міжнародного злочину.

Щодо класифікації (видів) міжнародних злочинів, слід вказати, що вона вперше знайшла своє закріплення у

Статуті і вироку Нюрнберзького воєнного трибуналу 1945 р. Склади (елементи) цих злочинів у подальшому були підтверджені і конкретизовані в численних міжнародно-правових актах, прийнятих згодом. Значну роль у цьому відіграли чотири Женевські конвенції 1949 р. зокрема: 1) Женевська конвенція про покращення участі поранених і хворих у діючих арміях; 2) Женевська конвенція про покращення участі поранених і хворих осіб, які потерпіли корабельну аварію, зі складу збройних сил на морі; 3) Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; 4) Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни і два Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.: Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру; Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 р.; Міжнародна конвенція про попередження та покарання злочину апартеїду 1973 р.; Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства 1954 р.

Склади (елементи) міжнародних злочинів найбільш повно представлені у Статуті Міжнародного кримінального суду (ст. 5-8). До них відносяться: геноцид; злочини проти людяності; військові злочини; агресія.

Слід також зазначити, що в залежності від використовуваної концепції міжнародних злочинів, інші кримінальні дії, такі як піратство або тортури, також можуть вважатися міжнародним злочином.

Враховуючи вищезначене, слід констатувати про нагальну необхідність закріплення уніфікованого визначення поняття «міжнародний злочин» в актах, що передбачають відповідальність за їх скоєння, задля однакового застосування і кваліфікації протиправних діянь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press: Oxford 2003.
2. Сироїд Т.Л. *Міжнародне публічне право: підручник*. Харків. нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб і допов. Харків: Право 2020. С. 568. 648 с.
3. *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees (HCR/GIP/03/05)*. URL: <https://www.unhcr.org/publications/legal/3f7d48514/guidelines-international-protection-5-application-exclusion-clauses-article.html> (дата звернення 24.02.2023).

-
4. Sluiter G. and A. Zahar. *International Criminal Law: A Critical Introduction*, Oxford University Press: Oxford 2008.
 5. Werle G. *Principles of International Criminal Law*, T.M.C. Asser Press: The Hague, 2005.
 6. M. Cherif Bassiouni. *International Crimes: The Ratione Materiae of International Criminal Law*, in: M. Cherif Bassiouni (ed.), *International Criminal Law. Vol. I: Sources, Subjects and Contents*, 3rd ed., Martinus Nijhoff Publishers: Leiden 2008. P. 129-203.
 7. United Nations. *Charter of the International Military Tribunal - Annex to the Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis («London Agreement»)*, 8 August 1945. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39614.html> (дата звернення 20.02.2023).

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Оксана ВАЙЦЕХОВСЬКА

*докторка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

У системі міжнародного фінансового права, як і у будь-якій галузі міжнародного права, принципи займають основоположне значення та виступають системоутворюючим ядром міжнародно-правового регулювання міжнародних фінансових відносин. Вони пронизують всю галузь міжнародного фінансового права, виступаючи при цьому узагальнюючо-інтегративним центром і правовим фундаментом, так би мовити, «конституцією» всієї системи міжнародного фінансового правопорядку.

Систему принципів міжнародного фінансового права складають:

I. Загальні галузеві принципи міжнародного фінансового права, до яких належать основні принципи міжнародного права. Їх дія у міжнародному фінансовому правопорядку має свої особливості. До таких принципів належать: 1) принцип суверенної рівності держав у міжнародних фінансових правовідносинах (суверенітет держави щодо національних національної фінансової системи та фінансів, рівна правосуб'єктність держав у міжнародних фінансових правовідносинах); 2) незастосування сили чи погрози силою у міжнародних фінансових відносинах (порушення даного принципу можливе у таких формах: фінанси можуть використовуватись як засіб застосування сили, бути мішенню при її застосуванні, виступати приводом для неї); 3) принцип невтручання у внутрішні справи держави, зокрема в її внутрішню та зовнішню фінансову політику; 4) принцип співробітництва між державами у сфері фінансів; 5) принцип мирного врегулювання спорів з фінансових питань; 6) принцип рівноправності і права народів розпоряджатись власними фінансовими ресурсами; 7) принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань у сфері фінансів; 8) принцип поваги прав і основних свобод людини у сфері фінансів; 9) принцип непорушності державних кордонів; 10) принцип територіальної цілісності держав.

Принцип суверенної рівності держав у міжнародному фінансовому правопорядку означає рівну правосуб'єктність держав у міжнародних фінансових правовідносинах та суверенітет держави щодо національних фінансів і фінансової системи. Специфіка міжнародних фінансових правовідносин у контексті дотримання вказаного принципу полягає в таких особливостях його реалізації:

1) закріплення у міжнародних документах положень щодо надання країнам, що розвиваються, преференцій у сфері фінансів на «невзаємній» основі не порушує принцип суверенної рівності держав, оскільки: а) ця норма не є імперативною, а є стратегічно бажаним орієнтиром дій для держав у силу їх можливостей; б) стабільність національних фінансових систем, включаючи країни, що розвиваються, економічно вигідна всім країнам світу;

2) делегування країнами своїх суверенних фінансових повноважень міжнародним фінансовим організаціям не є обмеженням фінансового суверенітету, а навпаки – реалізацією суверенного права на укладення міжнародних договорів. Таке «обмеження» суверенних прав країн у фінансовій сфері у рамках міжнародних фінансових організацій здійснюється на умовах: тимчасовості; добровільності; частковості (державна не

втрачає всі свої повноваження з тих питань, стосовно яких суверенні права обмежені); обмеження здійснюється у фінансових інтересах держави;

3) правило «зваженого» голосування в органах міжнародних фінансових організацій, при якому кількість голосів держави-члена залежить від її економічних показників, не дає державам-членам рівного впливу при прийнятті важливих рішень. У даному випадку в міжнародному фінансовому правопорядку спостерігається унормоване на міжнародному рівні диференціювання потенційних можливостей держав (залежно від їх фінансової потужності) брати участь у вирішенні важливих фінансових питань у рамках міжнародних фінансових організацій.

Аналіз міжнародних фінансових відносин у контексті принципу незастосування сили чи погрози силою дає підстави для висновку, що недотримання цього принципу спостерігається у міжнародному фінансовому правопорядку, коли фінансові ресурси виступають: засобом застосування сили; ціллю (мішенню) при її застосуванні; приводом для її застосування.

Принцип незастосування сили чи погрози силою у міжнародному фінансовому правопорядку має такий зміст: 1) незастосування фінансової сили з метою завдання шкоди національній фінансовій системі певної

країни; 2) незастосування сили у формі кібератак на інформаційно-технологічні ресурси, що здійснюють забезпечення функціонування національної фінансової системи, створюючи загрозу фінансовій безпеці держави та суверенітету держави в цілому; 3) незастосування військової сили по відношенню до держави через невиконання нею фінансових зобов'язань.

II. Принципи, які притаманні виключно сфері міжнародних фінансових відносин: 1) принцип заборони фінансування терористичної діяльності; 2) принцип співробітництва країн у напрямку недопущення глобальних фінансових криз; 3) принцип взаємної вигоди; 4) принцип прозорості фінансової політики країн та інші.

В умовах зростання у світі тероризму для міжнародного співтовариства набула важливого значення у рамках виконання принципу невтручання у внутрішні справи боротьба з тероризмом, зокрема шляхом протидії її фінансуванню, що отримало своє закріплення у положеннях міжнародних конвенцій та діяльності відповідних міжнародних фінансових організацій (FATF та інші). Головним системоутворюючим чинником вказаного нормативно-правового комплексу та інституційного механізму є принцип заборони фінансування терористичної діяльності. Даний принцип є галузевим принципом системи

міжнародного фінансового права, оскільки він: 1) поширюється на всю галузь міжнародного фінансового права; 2) визнаний майже всіма державами світу, проявом чого є приєднання до Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 р. майже всіх країн міжнародної спільноти; 3) є надзвичайно важливим для всієї міжнародної спільноти, оскільки від дотримання цього принципу залежить міжнародний мир і безпека; взаємозумовлений такими основними принципами міжнародного права, як незастосування сили чи погрози силою та невтручання у внутрішні справи.

Широкий спектр реформ в інституційній архітектоніці міжнародного фінансового правопорядку (створення нових міжнародних фінансових інституцій) та його нормативно-правовій складовій (прийняття комплексу міжнародних фінансових стандартів), який почався після світової фінансової кризи 2008 року задля зміцнення міжнародно-правового механізму протидії системним ризикам, започаткував становлення галузевого принципу міжнародного фінансового права – співробітництво держав у напрямку недопущення глобальних фінансових криз.

Принцип взаємної вигоди у міжнародному фінансовому правопорядку передбачає досягнення країнами

балансу спільних інтересів у фінансовій сфері та його забезпечення у процесі співробітництва. Формальне закріплення принципу взаємної вигоди в міжнародних договорах з фінансових питань повинно відповідати фактичній взаємній вигоді на практиці. Принцип прозорості фінансової політики країн передбачає відкритість усієї інформації про фінансову політику держав, рішення фінансових інституцій та фінансові трансакції, що вимагається міжнародними фінансовими організаціями задля безпеки та стабільності міжнародної фінансової системи.

III. Спеціальні галузеві принципи, які поширюються на окремі види міжнародних фінансових правовідносин. У науковій літературі з міжнародного права перелік спеціальних галузевих принципів міжнародного фінансового права різниться у силу довільно обраних критеріїв їх виокремлення і чіткої видової класифікації принципів не запропоновано.

Спеціальні галузеві принципи міжнародного фінансового права в більшості своїй взаємопов'язані між собою в силу предметної фінансової спорідненості, і підпорядковані загальним галузевим принципам міжнародного фінансового права, продовженням яких вони є у відповідних сферах. Вони є центральними системоутворюючими нормами у відповідних нормативно-

правових комплексах, що регулюють відносно відокремлений вид міжнародних фінансових відносин. Їх перелік може змінюватись і доповнюватись в залежності від розвитку того чи іншого інституту міжнародного фінансового права або прийняття нових міжнародно-правових актів, в яких вони отримують формальне закріплення.

Прикладом спеціальних принципів міжнародного фінансового права можуть слугувати принципи, що діють, приміром, у сфері інвестицій, а саме: принцип лібералізації міжнародних інвестиційних відносин; обов'язок держав сприяти розвитку міжнародних інвестиційних відносин; державний та міжнародний контроль за рухом інвестицій; незавдання інвестиціями шкоди економіці приймаючої країни тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку : Резолюція 3201 (S-VI) від 1.05.1974 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_339
2. Статті Угоди Міжнародного валютного фонду від 22.07.1944 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_921/page.
3. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_518

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Наталія КИРИЛЮК

*кандидатка юридичних наук, в.о. доцентки
кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Маркос Аугусто МАЛІСКА

*доктор філософії, професор післядипломної
програми з основних прав і демократії,
магістр і докторант в Автономному
університетському центрі Бразилії – UniBrasil,
Курітіба, Бразилія*

Сергій МЕЛЕНКО

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Територія – це юрисдикція держави, просторова проекція її суверенітету та влади. Сучасну державу

неможливо уявити без території, оскільки територія є фізичною основою держави, її конститутивним елементом. Для політичної науки територія несе з собою ідею влади імперії, тоді як для права територія підкреслює аспект юрисдикції. Згідно з класичним розумінням теорії держави, територія становить просторову межу, в межах якої держава ефективно і виключно здійснює владу імперії над людьми. Так само є розуміння того, що територія – це простір, на якому розвиваються відносини, властиві життю держави, простір, який існує від підземного до повітряного простору.¹⁷

Актуальність теми зумовлена тим, що суверенна територія, як прихисток, втратила своє значення перед обличчям ядерних технологій, літаків і супутників, інтенсифікації торгівлі, міграційних рухів і технологічної взаємозалежності. Зміни, які прискорюють рух людей і речей, ставлять під сумнів старе визначення територіальної держави. Безпека та забезпечення територіальної цілісності держави стали глобальною проблемою. Саме в міжнародному праві вбачається пошук і підтримка миру за умов сьогодення. Влучно зауважує К. Уорбрік, що в зміст принципу суверенної

¹⁷ Mejía, Hugo Palacios. *Introducción a la Teoría del Estado*. Bogotá: Temis, 1980, p. 37.

рівності, окрім традиційних елементів, таких як територіальна цілісність та політична незалежність, якими володіє кожна держава зокрема, було включено також і цінності спільні для усіх держав в рамках світового співтовариства. До таких, спільних для всіх держав в рамках міжнародної спільноти інтересів вчений відносить, наприклад, підтримку міжнародного миру та безпеки.¹⁸

Згідно з міжнародним правом, держава характеризується встановленням міцного та ефективного порядку на певній території для певного народу без втручання інших держав. У цьому сенсі держава є територіальною корпорацією, тобто не існує кочової держави. Ця характеристика держави підтримується класичною теорією трьох елементів держави: народу, території та суверенітету.¹⁹

Територіальна цілісність означає територіальну «єдність» або «цілісність» держави. Будучи нормою міжнародного права, вона захищає територіальну структуру незалежної держави і є важливою основою

¹⁸ Warbrick C. The principle of sovereign equality / C. Warbrick // The United Nations and the Principles of International Law: Essays in memory of Michael Akehurst / Lowe W., Warbrick C. (edt.). – London-New York : Routledge, 1994. – P. 213.

¹⁹ Geiger, Rudolf. *Grundgesetz und Völkerrecht*. 2^a ed. München: Beck, 1994, p. 21-22.

суверенітету держав. Те, що територіальна цілісність є невід'ємною складовою принципу суверенної рівності держав постійно підкреслюється в теорії та практиці міжнародного права. Вона тісно пов'язана із суверенітетом, територіальне верховенство є одним із найважливіших факторів якого. Як слушно відзначає О.В. Задорожній, територія: «є найважливішим компонентом суверенітету держави, адже в державно-правовому аспекті територія тісно пов'язана з суверенітетом»²⁰.

Класичне розуміння поняття територіальної цілісності стосується лише держав. Згідно з цією точкою зору, держави розглядаються як суб'єкти, чия територіальна цілісність має бути захищена, і держави, водночас, зобов'язуються не порушувати територіальну цілісність інших держав.

Принцип територіальної цілісності держави, як один із основних принципів міжнародного права, передбачає захист територіальної цілісності, гарантує продовження існування держави в її нинішніх кордонах і визнає односторонні зміни території силовими засобами третіх

²⁰ Задорожній О.В. Питання кордонів в україно-російських міждержавних відносинах в період від розпаду СРСР до підписання Договору про дружбу, співробітництво та партнерство 1997 року / О.В. Задорожній. – Український часопис міжнародного права. – 2012. - №1-2. – С. 8.

держав порушенням міжнародного права. Однак, цей принцип захищає від більше ніж лише простих змін кордонів між державами. Територіальна цілісність є майже в усіх правових документах у поєднанні з поняттям політичної незалежності. Територія визнана як більше, ніж просто необхідна вимога державності. Закон, тісно пов'язує територіальну цілісність і політичну незалежність, тому що територія визнається як просторовий каркас і необхідна умова для усвідомлення політичної незалежності. Територія – ексклюзивна зона в якій може знайти своє вираження політична незалежність держави і куди іноземні уряди не можуть – як питання принципу – втручатися. Як наслідок, територіальна цілісність потребує не лише захисту від зміни кордонів, але вимагає захисту від усіх видів втручання на територію держави ззовні.²¹ Територіальна цілісність – це, як сказав Г. Лаутерпахт, «особливо там, де вона поєднується з «політичною незалежністю», [...] є синонімом територіальної недоторканості».²²

²¹ Christian Marxsen. Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea. 2015, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht // Режим доступу: https://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_7_26.pdf

²² L. Oppenheim, International Law, in: H. Lauterpacht (ed.), Disputes, War and Neutrality, 7th ed. 1952, 154.

Анексія Російською Федерацією частини території України – Автономної Республіки Крим у березні 2014 року та війна проти України є явним порушенням основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН та інших міжнародно-правових документах, а також як і зобов'язання Російської Федерації за двосторонніми міжнародними договорами та Будапештським меморандумом 1994 року і, відповідно, величезний виклик для всього міжнародного правопорядку. За словами Бевілаква, «держави зобов'язані поважати суверенітет і територіальну цілісність інших».²³ Як зазначає Маццуолі, обов'язок невтручання «спочатку був розроблений у регіональному контексті Латинської Америки через численні північноамериканські та європейські інтервенції на континенті протягом 19 століття. Ось чому Статут Організації американських держав 1948 року чітко встановив (стаття 2, параграф b), що однією з основних цілей є сприяння та зміцнення представницької демократії, дотримуючись принципу невтручання».²⁴

²³ Bevilaqua, Clovis. *Direito Público Internacional. Asynthese dos princípios e a contribuição do Brasil*. Tomo I. 2ª ed. Rio de Janeiro: Livraria Editora Freitas Bastos, 1939, p. 99.

²⁴ Mazzuoli, Valério de Oliveira. *Curso de Direito Internacional Público*, p. 717.

Міжнародне право є однією з найстабільніших правових систем. Завдяки йому наслідки для порушників наставали завжди, хоча й не завжди одразу. Держави юридично рівні, тобто користуються однаковими правами та однаковими обов'язками. Права кожної держави не залежать від фактичної влади, якою держава володіє, а впливають із стану держави як юридичної особи згідно з міжнародним правом. Держава як суб'єкт міжнародного права має міжнародну правоздатність і правосуб'єктність. Міжнародна безпека ґрунтується, перш за все, на дотриманні основних принципів і норм міжнародного права. В умовах ХХІ ст., коли тривають активні процеси глобальної регіональної інтеграції, в умовах економічних та екологічних змін все більшого значення набуває співпраця держав для вирішення актуальних для всього людства проблем. Від його ефективності залежить пошук ефективних шляхів виходу з тих складних ситуацій, які існують у сучасному світі. Ключовою гарантією забезпечення продуктивності та взаємоповаги в рамках такої співпраці будуть принципи міжнародного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Задорожній О.В. Питання кордонів в україно-російських міждержавних відносинах в період від розпаду СРСР до підписання Договору про дружбу, співробітництво та партнерство 1997 року / О.В. Задорожній. Український часопис міжнародного права. 2012. №1-2. С. 8-15.
2. Bevilacqua, Clovis. *Direito Público Internacional. Asynthese dos princípios e a contribuição do Brasil*. Tomo I. 2ª ed. Rio de Janeiro: Livraria Editora Freitas Bastos, 1939, p. 99.
3. Christian Marxsen. *Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea*. 2015, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht // URL: https://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_7_26.pdf
4. Geiger, Rudolf. *Grundgesetz und Völkerrecht*. 2ª ed. München: Beck, 1994, p.
5. L. Oppenheim, *International Law*, in: H. Lauterpacht (ed.), *Disputes, War and Neutrality*, 7th ed. 1952, 154.
6. Mazzuoli, Valério de Oliveira. *Curso de Direito Internacional Público*. 13ª ed. Rio de Janeiro: Forense, 2020.
7. Mejía, Hugo Palácios. *Introducción a la Teoría del Estado*. Bogotá: Temis, 1980.
8. Warbrick C. *The principle of sovereign equality* / C. Warbrick // *The United Nations and the Principles of International Law: Essays in memory of Michael Akehurst / Lowe W., Warbrick C. (edt.)*. London-New York : Routledge, 1994. Pp. 204-229.

THE RELEVANCE OF IGOR LUKASHUK'S SCIENTIFIC LEGACY IN INTERNATIONAL LAW AMID THE RUSSIAN FULL-SCALE INVASION OF UKRAINE

Vitalii YAREMCHUK

*Ph.D. in International Law, Assistant Professor
of the Department of International Law
and Comparative Law Studies,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine*

The ineffectiveness of institutional and legal mechanisms, such as the UN, non-observance of international law principles by states whose status assumed a leading role in the maintenance of international peace and security, and the inability of international legal mechanisms to effectively combat international legal violations are making it ever more challenging to discuss international law reform.

Dr. Lukashuk's ideas and perspectives on nature and the evolution of international law extend well beyond national boundaries or historical phases. He was a skilled scholar in the subject of international law, and the

importance of his views is expanding quickly. At the same time, it is vital to identify and analyze the influence he has had on the development of the school and theory of international law in Ukraine, his native country where he lived and worked for more than half of his life.

Volodymyr Butkevych, one of Ukraine's most recognized modern international lawyers, long-term President of the Ukrainian Association of International Law, and former judge of the European Court of Human Rights, praises Igor Lukashuk's work. Dr. Lukashuk "established the Ukrainian system of international law education," according to Professor Butkevych, and "all international lawyers in our country are his students or his students"²⁵.

Considering Igor Lukashuk's work and influence on Ukrainian international law science, it is important to note his textbook "International Law," which was published in 1971 under the editorial office of the scientist and Volodymyr Vasylenko²⁶. Since 1931, this textbook had been the first Ukrainian-language manual on international law. Volodymyr Butkevych stated "It was well received by

²⁵ Буткевич В. «У системі Європа — Україна велика дистанція, і вона пов'язана з непрофесіоналізмом вітчизняних фахівців». URL : <https://veche.kiev.ua/journal/1146/>

²⁶ Міжнародне право : підручник / за заг. ред. І.І. Лукашука, В.А. Василенка. Київ: Вища школа, 1971. 377 с.

the scientific and educational communities. I am not aware of any unfavorable criticism about the textbook's quality"²⁷.

The Russian Federation's aggression against Ukraine, which included the occupation of Ukrainian territories in the Autonomous Republic of Crimea and parts of the Donetsk and Luhansk regions, as well as the declaration of a full-scale war, resulted in the objectively justified rejection of the modern Russian doctrine of international law by Ukrainian lawyers. Also, references and the use of Russian authors in scientific work have been discontinued. It is vital to underline the basis for such an approach, taking into mind the Russian lawyers' justification for flagrant violations of international law and denial of its fundamental foundations. It has raised concerns about the quality of their scholarly papers.

This, however, cannot be used as a rule to dismiss Igor Lukashuk's scientific legacy. First, he died in 2007 - long before Russia's aggression against Georgia and Ukraine, occupation of a portion of Ukrainian territory,

²⁷ Буткевич В. Г. «Любіть міжнародне право, шануйте міжнародне право, служіть міжнародному праву – це окупиться сторицею» (до 95-річчя професора Ігоря Івановича Лукашука). *Український часопис міжнародного права*. 2021. Спецвипуск присвячений 95-річчю з дня народження проф. І. І. Лукашука. С. 84.

launch of a full-fledged war, and manipulation of its status as a permanent member of the UN Security Council in resolving the Syrian issue, direct or indirect intervention in conflicts in Libya, Mali, and elsewhere.

Given the scientist's considerable contribution to the formation of treaty law²⁸, not all of his theoretical views and notions were realized in practice. For example, for the first time, Igor Lukashuk raised the subject of disparities between potential and valid treaty participants and attempted to classify them. But, those concepts were not developed further.

Based on Dr. Lukashuk's legal theories and notions, we believe that substantiating facts of Russian Federation violations of international law norms and the prospect of bringing it to international accountability might be immensely authoritative. The examination of modern international legal perspectives based on the Russian Federation through the eyes of Igor Lukashuk yields some intriguing results.

Because history, and especially legal history, does not allow the conditional situation, it is objectively preferable to speculate on Igor Lukashuk's evaluation of Russian aggression

²⁸ Yaremchuk V. Periodization of Igor Lukashuk's Research on the Law of Treaties. *European Journal of Law and Public Administration*. Romania. 2019. Volume 6. Issue 1. ISSN: 2360-6754 URL: <https://www.lumenpublishing.com/journals/index.php/ejlp/a/article/view/1577/pdf>

against Ukraine. The physicist was outspoken in his condemnation of aggression as a tool of world diplomacy. In a 1991 letter to the editor-in-chief of the *American Journal of International Law*, he expressed his belief that "Regardless of the outcome of the [war] in the Gulf, potential aggressors will now have to consider that their crimes will be met with a decisive response by the international community"²⁹. This theory is plainly applicable to the international community's reaction to Russia's assault against Ukraine.

Even a rudimentary examination of this issue leads to the conclusion that the scientist would categorically oppose the acts and declarations of present Russian authorities. For example, as is well known, on December 8, 2020, Russian Federation President Vladimir Putin signed a law introducing amendments to procedural codes, according to which the rules of international agreements of the Russian Federation in their interpretation are not allowed to be applied, in violation of the Russian Federation Constitution. In other words, the priority of international law in the Russian Federation's domestic legal system has been de facto removed, including to block the execution of European Court of Human Rights judgements.

²⁹ Notes and Comments. *American Journal of International Law*. 1991. Vol. 85. Pp. 537.

Rather, Lukashuk emphasized that "the inalienability of basic human rights and the state's duty to ensure them means that the relevant principles and norms occupy a special position in the state's legal system," and that proper human rights protection is ensured "through the harmonization of international and domestic law." Based on these theses and an examination of the standards of the Russian Federation's Constitution, the scientist concluded that "generally known norms of human rights should be enforced even if the rights derived from them are not mentioned in the Russian Federation's Constitution"³⁰.

It is safe to say that Dr. Lukashuk would fiercely oppose any fresh plans for dividing the world into zones of influence, as advocated in our time by the Russian Federation. As is well known, on December 15th, the Russian Federation's Ministry of Foreign Affairs handed up to the US State Department recommendations that formed spheres of influence in Central and Eastern Europe as an example of the Yalta system of international relations³¹.

³⁰ Яремчук В. В. Розробка І. І. Лукашуком теоретичних основ права міжнародної відповідальності. Юридичний бюлетень, 2020. № 13. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/13/8.pdf>.

³¹ Росія пропонує США відмовитись від включення до НАТО колишніх радянських країн. США й НАТО відповіли. URL :

Other absurd posture of the Russian Federation that cannot be justified in the eyes of Dr. Lukashuk is the Russian authorities' temporary possession of Crimea and aggression against Ukraine. So, in March 2014, V. Putin defended his country's activities in Ukraine by claiming that an anti-constitutional coup had occurred and that the Russian Federation was not responsible for its commitments to the new administration³².

As previously said, the promotion of these concepts, particularly in the context of worldwide opposition to Russia's aggression against Ukraine, can considerably boost our state's position in public discourse. Members of Putin's criminal administration will be compelled to challenge one of Russia's most authoritative lawyers in recent history, and one of Ukrainian origin and recognition.

Igor Lukashuk is not only one of the most important representatives of Ukrainian international law in its history, but also one of its founders. However, after a period of living and work in Moscow, he is identified with Russian science, which is difficult to reconcile, especially given

<https://suspilne.media/190367-rosia-proponue-ssa-vidmovitis-vid-vklucenna-do-skladu-nato-kolisnih-radanskih-krain/>

³² Путин: Россия не рассматривает присоединение Крыма. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/03/140304_ru_s_putin_ukraine_statement

Russia's full-scale invasion of Ukraine. Ukrainian attorneys must safeguard the scientist's Ukrainian identity and integrate his teaching into scientific circulation.

Even though it has been more than fifteen years since Igor Lukashuk's death, his works retain their relevance and potential to be employed in new scientific discoveries and the practice of international law. His beliefs and points of view are especially relevant in the light of Russia's war on.

REFERENCES:

1. Буткевич В. «У системі Європа – Україна велика дистанція, і вона пов'язана з непрофесіоналізмом вітчизняних фахівців».
URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1146/>
2. Міжнародне право : підручник / за заг. ред. І. І. Лукашука, В. А. Василенка. Київ: Вища школа, 1971. 377 с.
3. Буткевич В. Г. «Любіть міжнародне право, шануйте міжнародне право, служіть міжнародному праву – це окупиться сторицею» (до 95-річчя професора Ігоря Івановича Лукашука). *Український часопис міжнародного права*. 2021. Спецвипуск присвячений 95-річчю з дня народження проф. І. І. Лукашука. С. 84.
4. Notes and Comments. *American Journal of International Law*. 1991. Vol. 85. Pp. 537.
5. Росія пропонує США відмовитись від включення до НАТО колишніх радянських країн. США й НАТО

відповіли. URL : <https://suspilne.media/190367-rosia-proponue-ssa-vidmovitis-vid-vklucenna-do-skladu-nato-kolisnih-radanskih-krain/>

6. Путин: Россия не рассматривает присоединение Крыма. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/03/140304_ru_s_putin_ukraine_statement
7. Яремчук В. Наукова та практична діяльність І. І. Лукашука в сфері міжнародного права у «київський» період його біографії (1963–1985). 2021. Право і суспільство. №6. С. 321-326.
8. Яремчук В. В. Розробка І. І. Лукашуком теоретичних основ права міжнародної відповідальності. *Юридичний бюлетень*, 2020. № 13. С. 51-61. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/13/8.pdf>
9. Yaremchuk V. Periodization of Igor Lukashuk's Research on the Law of Treaties. *European Journal of Law and Public Administration*. Romania. 2019. Volume 6. Issue 1. pp. 89-97. ISSN: 2360-6754 URL: <https://www.lumenpublishing.com/journals/index.php/ejlp/a/article/view/1577/pdf>

Part II

КОНЦЕПЦІЯ ДЕЛІКТУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Оксана РУДЕНКО

*кандидатка юридичних наук, доцентка
доцентка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Актуальність теми не викликає сумнівів, адже реформа міжнародного приватного права, що наразі відбувається в Україні, ознаменувалась запровадженням нових тенденцій з розвитку колізійного регулювання, що зумовлює необхідність розробки правильних орієнтирів для вітчизняної правозастосовної практики, зокрема і у сфері правового регулювання міжнародних деліктних зобов'язань.

У правовій доктрині поняття делікту (від лат. «delictum») розглядається в широкому та вузькому значенні. У зарубіжному розумінні делікт визначається як будь-яке недозволене діяння, правопорушення, яке тягне за собою застосування покарання до особи, яка його вчинила. Іншими словами, це діяння особи, яке протиправним і злочинним чином завдає шкоди іншій особі.³³ За сферою їх виникнення та здійснення делікти можна поділити на публічно-правові та приватноправові, серед останніх виділяють цивільно-правові правопорушення або делікти у вузькому розумінні³⁴.

Найдавнішим видом зобов'язань, відомих людству, є саме недоговірні зобов'язання, до яких відносяться й ті, що виникають внаслідок завдання шкоди – делікту, тобто деліктні зобов'язання³⁵. Виникнення деліктних зобов'язань є правовою

³³ Law of Delict. Study Guide Questions and Answers. URL: https://lawblogs.files.wordpress.com/2014/01/questions_and_answers_-_study_guide_2013.pdf

³⁴ Маковій В.П. Взаємне поглинання сутнісних теорій делікту у міжнародному приватному праві / В.П. Маковій. Юридичний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. 2011. № 1 (1) / 2011. С. 127.

³⁵ Трощенко І.О. Уніфікація колізійних норм у сфері недоговірних зобов'язань в Європейському Союзі та законодавство України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Трощенко Ірина Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. С. 29.

спадщиною римського приватного права. Саме в римському приватному праві деліктні зобов'язання з'явилися в результаті цивілізованої відмови від звичаю помсти, який виражався у словесній формі «око за око, зуб за зуб». Найбільш стародавнє формулювання цього принципу міститься у Другій Книзі (21:23-27) Старого Завіту. Стосовно даного виразу дуже влучно висловився Коллінз Кобільд у своїй видатній праці «Словник фразових дієслів Коллінза». Так, він відзначив: «Ви говорите «око за око» або «око за око і зуб за зуб», маючи на увазі те, що людей слід карати відповідно до того, що вони вчинили, наприклад, якщо вони завдали комусь шкоду, то й їм має бути завдано шкоду у відповідь. Справді, в результаті реалізації останнього звичаю забезпечувалась самостійна реалізація потерпілим права на притягнення особи, яка вчинила злочин, до відповідальності шляхом заподіяння їй відповідної шкоди»³⁶. Однак реалізація потерпілим права на помсту не передбачала виникнення у заподіювача шкоди взаємного обов'язку відшкодувати її, незважаючи на те, що таке право було реалізовано без посередництва державних органів, які

³⁶ Collins COBUILD Phrasal Verbs Dictionary by Collins. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/an-eye-for-an-eye>

повністю відповідали вимогам того, що пізніше, в Стародавньому Римі, помста поступово була замінена реституцією в тій чи іншій формі. Це сталося у зв'язку зі створенням державних установ, які прагнули встановити єдиний порядок і запобігти протиправному свавілля учасників суспільних відносин.

У результаті приватні делікти як незаконні посягання на інтереси приватних осіб були досить чітко виділені серед правопорушень у римському праві. У римському приватному праві складові елементи приватного делікту, що породжує відповідне зобов'язання, визначалися як протиправна дія чи діяльність відносно прав та інтересів потерпілого, відповідне настання для потерпілого негативного правового наслідку (шкоди), зв'язок зазначеної протиправної поведінки з такою шкодою, наявність вини заподіювача шкоди (деліквента). Водночас римське приватне право не знало загального делікту в сучасному розумінні.

У той же час незалежні держави, що утворилися на території Західної Римської імперії після її розпаду, хоч і зверталися до норм звичаєвого права, водночас постійно й непомірно здійснювали рецепцію положень римського права. У цей період у Західній Європі відбувається інтенсивна кодифікація права та

приймаються цивільні кодекси: Цивільний кодекс Наполеона (1804 р.), Цивільний кодекс Німеччини (1896 р.) та Цивільний кодекс Швейцарії (1907 р.). Французьке цивільне законодавство³⁷ підтримує позицію загального делікту, яка передбачає, що будь-яка дія особи, яка завдає шкоди іншій зобов'язує особу, з вини якої завдано шкоду, відшкодувати таку шкоду. Німецьке право³⁸, на відміну від французького, розрізняє деліктну відповідальність не лише за вчинення правопорушень, визначених законом, але й у разі вчинення будь-якого іншого правопорушення. Що стосується країн загальної системи права, то вона суттєво відрізняється від романо-германської правової системи, зокрема, при виділенні деліктів. Так, в Англії та США виділяють самостійні цивільні правопорушення або систему одиничних деліктів. В англо-американській правовій системі у правовому регулюванні деліктних зобов'язань поряд із судовим прецедентом певну роль відіграють закони, зокрема Звід (другий) конфліктного права.

Важливо деталізувати підстави виникнення деліктних зобов'язань у національних правових

³⁷ Code civil. URL: [https://jurkniga.ua/contents/grazhdanskiy-kodeksfrancii-\(kodeks-napoleona\).pdf](https://jurkniga.ua/contents/grazhdanskiy-kodeksfrancii-(kodeks-napoleona).pdf)

³⁸ Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands mit Einführungsgesetz (1900). URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30005486

системах сучасності. Загальноприйнятим є визначення наступних умов виникнення деліктних зобов'язань: протиправна поведінка; наявність шкоди; причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою; вина правопорушника.

У міжнародному приватному праві можна виділити наступні умови виникнення деліктних зобов'язань: предмету правовідношення завдано шкоди на території іноземної держави; дії правопорушника щодо відшкодування шкоди залежать від іноземної правової сфери; жертва або правопорушник визнаються іноземцями; суб'єктивне право потерпілого і юридичний обов'язок правопорушника виникають в одній державі, а реалізуються в іншій; порушені права третіх осіб захищені законодавством іноземної держави; рішення про відшкодування шкоди повинно бути виконано в іноземній державі; спір про відшкодування збитків розглядається в іноземному суді; право на відшкодування шкоди, що впливає з фактів, що завдали шкоду, підпадають під дію іноземного права (наприклад, договір страхування)³⁹.

³⁹ Отраднава О. О. Механізм цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню док. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес;

Деліктний статут правовідносин, що завжди виділяється в деліктних зобов'язаннях, в різних правових системах розуміється по-різному. Таке різне розуміння статуту делікту призводить до колізії між різними національними правопорядками та проблеми вибору застосовного права. При цьому, можна виділити основні елементи деліктного закону, характерні для більшості країн: здатність особи нести відповідальність за заподіяну шкоду; покладення відповідальності на особу, яка не є правопорушником; підстави відповідальності; підстави обмеження відповідальності та звільнення від неї; способи відшкодування шкоди; сума збитків⁴⁰.

У законодавстві більшості країн для деліктних відносин традиційно закріплюється принцип — закон місця заподіяння шкоди (*lex loci delicti commissi*). Однак, деліктний статут не може зводитись виключно до закону країни місця вчинення правопорушення, адже, в певних випадках, таке відсилання є несвоєчасним та недоречним. У зв'язку з цим, даний колізійний принцип був доповнений принципом найбільшого захисту інтересів потерпілого, зокрема законом місця

сімейне право; міжнародне приватне право» / О. О. Отраднава. К., 2014. С. 24.

⁴⁰ Мануїлова К.В. Система колізійних норм у сфері деліктних зобов'язань. URL: http://lsej.org.ua/4_2015/21.pdf

проживання (громадянства) потерпілого. Окрім цього, у сфері деліктних зобов'язань застосовується ряд інших колізійних прив'язок, як от: закон місця настання шкоди, заподіяної внаслідок делікту; закон країни, з якою пов'язані обидві сторони деліктних правовідносин; закон суду, автономія волі сторін та ін.

Як правило, право, що підлягає застосуванню до деліктних зобов'язань, поширюється на всі питання деліктного права, тобто визначає цивільно-правову правоздатність, умови та обсяг цивільно-правової відповідальності, а також відповідальну особу, відповідальність обмежено дієздатної особи. Водночас деякі питання вирішуються на підставі інших колізійних прив'язок, зокрема до деліктного зобов'язання в цілому застосовується право, встановлене за принципом найтіснішого зв'язку, але правопорушення особи визначається за законом місця заподіяння шкоди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маковій В.П. Взаємне поглинання сутнісних теорій делікту у міжнародному приватному праві / В.П. Маковій. Юридичний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. 2011. № 1 (1) / 2011. С. 126-131.

2. Мануїлова К.В. Система колізійних норм у сфері деліктних зобов'язань. URL: http://lsej.org.ua/4_2015/21.pdf
3. Отрадна О. О. Механізм цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню док. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. О. Отрадна. К., 2014. 36 с.
4. Трощенко І. О. Уніфікація колізійних норм у сфері недоговірних зобов'язань в Європейському Союзі та законодавство України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Трощенко Ірина Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 202 с.
5. Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands mit Einführungsgesetz (1900). URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30005486
6. Code civil. URL: [https://jurkniga.ua/contents/grazhdanskiy-kodeksfrancii-\(kodeks-napoleona\).pdf](https://jurkniga.ua/contents/grazhdanskiy-kodeksfrancii-(kodeks-napoleona).pdf)
7. Collins COBUILD Phrasal Verbs Dictionary by Collins. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/an-eye-for-an-eye>
8. Law of Delict. Study Guide Questions and Answers. URL: <https://lawblogs.files.wordpress.com/2014/01/questions-and-answers-study-guide-2013.pdf>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ЄДИНИМ МАЙНОВИМ КОМПЛЕКСОМ

Тетяна ГНАТЮК

*кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

Договори управління підприємством, як правило, використовують у випадках, коли необхідно досягнути певних цілей. За умов воєнного часу за допомогою цієї форми договірних відносин можна вирішити проблеми, у тому числі ті, які пов'язані з відсутністю власників майна чи підприємства на території України. Важливо це у контексті того, що не обґрунтоване реформування системи юридичних осіб, або/та її непрозорість можуть означати послаблення обороноздатності України та місцевого самоврядування.

Одним із таких документів є договір управління підприємством як єдиним майновим комплексом за яким власник передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, який зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах власника або вказаної ним особи (вигодонабувача). Саме тому укладання даного договору є досить актуальним та необхідним для нашого суспільства й потребує удосконалення, вивчення та застосування міжнародного досвіду.

В умовах становлення ринкового механізму удосконалення міжнародних договірних форм є важливим для функціонування економічного цивільного обороту. Особливу увагу приділено міжнародно-правовому регулюванню правовідносин, що виникають у процесі передачі майна в управління. Варто виділити відносини з управління підприємством як єдиним майновим комплексом. В останньому складно поєднати матеріальні та нематеріальні блага, які мають різний правовий режим, але в цивільному обороті виступають невід'ємним об'єктом правовідносин.

За типовою формою власності договір управління підприємством є різновидом договору управління майном, за яким управитель управляє майном

відповідно до умов договору, тобто вчиняє щодо нього юридично значимі дії.

Для ефективного використання нерухомого майна (будівлі, споруди тощо) власники іноді передають його в управління іншому суб'єкту господарювання. Водночас можна заощадити на сплаті податків, якщо до господарювання залучено платника єдиного податку.

У міжнародній літературі немає одностайності думок щодо поняття підприємства як єдиного майнового комплексу. Тому проблемним залишається питання складу майнового комплексу як об'єкта цивільного обороту.

Єдиний майновий комплекс підприємства можна розглядати як сукупність речей і пов'язаних з ними майнових прав. Такі індивідуалізуючі ознаки необхідні для кількісної та якісної характеристики єдиного майнового комплексу.⁴¹ Визначальний критерій приналежності матеріальної основи до єдиного комплексу використовується з метою, визначеною технологічним процесом і міжнародними нормативними документами.

Безперечно, проблема сутності підприємства сьогодні досить актуальна і досліджується юристами

⁴¹ Ромашин О. В. Інструменти вартісно-орієнтованого управління підприємством: <http://svitppt.com.ua/ekonomika/instrumenti-vartisnoorientovanogo-upravlinnya-pidpriemstvom.html>.

багатьох зарубіжних країн. Здатність підприємства бути суб'єктом певних операцій змусила вчених із таких країн, як Німеччина, Франція, Італія, Бельгія та Швейцарія, розробити в рамках категорій міжнародного приватного права концепцію підприємства як суб'єкта договірних, а також деліктних зобов'язань.

У Франції та Італії, в країнах, де обіг підприємства регулювався на рівні закону, розробка теоретичних проблем велася в межах цих законів. Процес оцінки вартості підприємства з метою подальшого управління ним, є суворо регламентованим, оскільки контролюється державою та міжнародними організаціями через систему стандартів оцінки діяльності.⁴²

Міжнародні стандарти оцінки вартості розкривають основні види вартості, що визначаються оцінювачем, визначають певний порядок його дій під час проведення оцінки для конкретних цілей.

Ціннісно-орієнтоване управління підприємством це управління розвитком підприємства, яке здійснюється шляхом дослідження та оцінки майбутньої вартості його активів з урахуванням попередніх впливань коштів та інших економічних витрат.

⁴² Public Sector Enterprise. Banglapedia.
URL:https://en.banglapedia.org/index.php/Public_Sector_Enterprise

Основні переваги ціннісно-орієнтованого управління підприємством полягають у наступному:

- за своїм характером найбільше відповідає природним інтересам власників у збагаченні за рахунок вдосконалення підприємства;

- власники підприємства, намагаючись підвищити добробут, забезпечують прийняття управлінських рішень, що враховують інтереси зацікавлених сторін, стимулюючи розвиток усіх учасників ринку;

- вартість як економічна категорія може використовуватися на всіх рівнях управління підприємством; служить мірилом ефективності процесів управління підприємством;

- ціннісна орієнтація створює ефективні важелі для залучення капіталу для подальшого розвитку, що призводить до підвищення його конкурентоспроможності та інвестиційної активності.

Розробка заходів щодо підвищення вартості підприємства здійснюється в рамках загальної міжнародної фінансової стратегії. Дана стратегія спрямована на розвиток його фінансово-управлінського потенціалу, підвищення рівня фінансової стійкості та незалежності, удосконалення системи управління фінансами та досягнення стратегічних фінансових цілей.

Як показує досвід впровадження управління витратами є найбільш успішною для підприємства, оскільки змінюючи підходи до управлінського обліку та переходячи на системи міжнародного обліку це дає змогу ідентифікувати фактори вартості підприємства на кожному етапі ланцюга створення вартості та розподілити їх накладні витрати відповідно до внеску конкретного фактора у вартість створення.⁴³

На українських підприємствах інтерес до ціннісно-орієнтованого менеджменту зводиться до теоретичних міркувань, не знаходячи масового практичного застосування. Необхідно подолати велику кількість бар'єрів, перш ніж перейняти успішний досвід іноземних колег щодо впровадження концепції ціннісно-орієнтованого менеджменту. Серед них можна виділити такі, що вказують на усталені традиції аналізу та управління, чинниками яких є: нерозвиненість систем фінансового планування та відсутність прогностичних даних розвитку; слабкий зв'язок між фінансовим і маркетинговим плануванням; відсутність культури аналізу бізнес-процесів.

Досвід провідних світових компаній, які на практиці застосовують ціннісно-орієнтоване управління, показує,

⁴³ IVSC. International Valuation Standards Council). URL: <https://www.ivsc.org>

що його впровадження може стати інструментом, який дозволить ефективніше використовувати фінансові ресурси підприємства та сформує передумови для підвищення добробуту власників підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ромашин О. В. Інструменти вартісно-орієнтованого управління підприємством :
[http://svitppt.com.ua/ekonomika/instrumenti-vartisnoorientovanogo-upravlinnya pidpriemstvom.html](http://svitppt.com.ua/ekonomika/instrumenti-vartisnoorientovanogo-upravlinnya-pidpriemstvom.html).
2. IVSC (International Valuation Standards Council). URL:
<https://www.ivsc.org>
3. Public Sector Enterprise. Banglapedia.
[URL:https://en.banglapedia.org/index.php/Public_Sector_Enterprise](https://en.banglapedia.org/index.php/Public_Sector_Enterprise)

ПРИВАТНЕ ТА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕНОСТІ

Марія СТРОЇЧ

*асистентка кафедри міжнародного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Загальновідомим є той факт, що з моменту ратифікації Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року, право ЄСПЛ стало обов'язковим для застосування на території нашої держави. Водночас слід зазначити, що вказані вимоги фактично не знаходили практичної реалізації під час відправлення правосуддя в нашій державі. Завдяки Революції Гідності, коли народ України визначив нові орієнтири та вектори майбутнього розвитку нашої держави, стало можливим реальне реформування судової гілки влади в Україні, і, що й не викликає подиву, права людини стали тим наріжним каменем, на якому відбувається побудова нової української держави. Саме завдяки цьому, роль Конвенції в процесах реформування

судової системи нашої держави набуває надзвичайної актуальності та стає життєво необхідною.

Чимало прав людини було порушено Росією з моменту агресивного нападу на нашу державу, але положення Європейської Конвенції з прав людини продовжують діяти і під час війни. Права людини зберігають своє важливе значення, та навіть під час збройного конфлікту держави зобов'язані не порушувати їх. Кожна особа має право наполягати на тому, щоб її права були дотримані та захищені і має можливість звертатися до Європейського суду з прав людини із заявою про порушення державою її зобов'язань під час війни.

Незважаючи на те, що предметом наукового пошуку багатьох вчених-юристів неодноразово обиралися різноманітні аспекти Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, на даний час цілісного та глибокого дослідження гарантій права на повагу до приватного та сімейного життя, які вміщено у змісті ст. 8 Конвенції захисту прав людини та основоположних свобод проведено ще не було. Право на повагу до приватного та сімейного життя, завдяки властивій йому багатогранності та досить великому обсягу, уміщує у собі надзвичайно значну аксіологічну

складову, яка безпосередньо впливає на онтологічну сутність кожного окремо взятого індивіда.

Фактично кожна людина, як і її життя, є неповторною, адже протягом своєї діяльної активності вона проникає до найрізноманітніших сфер як власного, так і суспільного буття. У кожного індивіда є свій життєвий шлях, передбачити який вкрай важко, адже життя кожної людини виступає у якості індивідуальної, чи не одичної категорії.

Так, зокрема, у кожного індивіда спостерігається певна сукупність не лише інтересів, але й життєво необхідних потреб, завдяки яким людина може отримати можливості не лише самовираження чи самореалізації, але які набувають ознак необхідності. Так, зокрема, фактично життя кожного індивіда включає в себе елементи приватності, кожен із яких по різному впливає на його життя. Також переважна більшість людей, поряд із приватністю власного життя, за час свого життя перебувають у сфері сімейних відносин, які надзвичайно пов'язані із приватним життям індивіда⁴⁴.

⁴⁴ Капустинський В.А. Вплив діяльності Європейського суду з прав людини на формування національних правозахисних систем і дотримання державами стандартів захисту прав людини : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 / В.А. Капустинський

Також слід зазначити, що сфери приватного та сімейного життя є надзвичайно різноманітними та, виходячи зі змісту вказаної особливості, не можуть існувати ізольовано від інших сфер буття індивіда, у тому числі й тих, які також знайшли власне відображення у змісті вказаної Конвенції.

Зокрема у тексті статті 8 Конвенції, яка називається «Право на повагу до приватного і сімейного життя» зазначається наступне:

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.
2. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб⁴⁵.

Як вбачається зі змісту ст. 8 Конвенції, спектр її застосування є досить широким. Адже й сфера охоронюваних нею інтересів вирізняється притаманною їй

⁴⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

широтою охоплення та безмежним різноманіттям. Саме тому не викликає подиву той факт, що сфера охоронюваних інтересів індивіда, гарантованих ст. 8 Конвенції, досить тісно переплітається із тими обсягами людських прав, які належать до онтологічних сфер, які охороняються й іншими статтями згадуваної Конвенції⁴⁶.

Термін «приватне життя» не слід розуміти у буквальному змісті, а виносити його за межі життєвих факторів окремо взятого індивіда, адже до його змісту входять також і загально-соціальні фактори, які безпосередньо чи опосередковано у своєму змісті уміщують вплив як на приватне життя індивідів, так і на буття соціуму в цілому. «Приватне життя» - широке поняття, якому неможливо дати вичерпне визначення. У процесі розгляду справ стосовно захисту прав осіб, які стали жертвами насилля слід звертати безпосередню увагу на фактори існування причинно-наслідкового зв'язку між діянням з боку державних органів та передбачуваною шкодою⁴⁷.

⁴⁶ Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. 2-ге вид., змінене і доповнене. К.: Алерта, 2014. 488 с.

⁴⁷ Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 185 с.

Стаття 8 Конвенції містить у собі аксіологічну складову, онтологічні межі якої, є більш ширшими ніж гарантія справедливого судового розгляду. Адже змістовна сторона гарантії поваги приватного та сімейного життя охоплює не лише захист зазначених прав під час судового процесу, але й під час здійснення певних відповідних до обставин адміністративних процедур. Та навіть більше, ці перелічені заходи є лише певною частиною більш грандіозної, глобальнішої мети, яка проявляється в необхідності належного забезпечення відповідної поваги до особистого та сімейного життя, зазначений аспект прямо чи опосередковано проявляється у змісті рішень Європейського Суду з прав людини⁴⁸.

Враховуючи досить значний внесок учених юристів-міжнародників до сфери вивчення практичного досвіду ЄСПЛ та теоретичних засад його діяльності, які містяться у змісті Конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод 1950 року, на даний час в науці міжнародного права ще не було проведеного

⁴⁸ Базов О.В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини: дис. . канд. юрид. наук : 12.00.11; М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнародної торгівлі. 2016. 20 с.

грунтовного дослідження усіх аспектів захисту права на повагу до приватного та сімейного життя.

Незважаючи на надзвичайно високий рівень різноманітності, життя кожного індивіда можна не лише поділити на певні часові етапи, але й знайти й спільні для цього соціуму алгоритми його розвитку, під визначення яких підпадає переважна більшість людей. У кожного індивіда спостерігається певна сукупність не лише інтересів, але й життєво необхідних потреб, завдяки яким людина може отримати можливості не лише самовираження чи самореалізації, але які набирають ознак необхідності. Життя кожного індивіда фактично включає в себе елементи приватності, кожен із яких по різному впливає на його життя. Також переважна більшість людей, поряд із приватністю власного життя, за час свого існування перебувають у сфері сімейних відносин, які надзвичайно пов'язані із приватним життям індивіда. Саме тому захист права на приватне та сімейне життя, зважаючи на властиві їм надзвичайну важливість для індивіда, знайшов своє відображення у тексті Конвенції із захисту прав людини та основоположних свобод 1950 року.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 185 с.
2. Базов О.В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини: дис. . канд. юрид. наук : 12.00.11; М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнародної торгівлі. 2016. 20 с.
3. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посіб. 2-ге вид., змінене і доповнене. К.: Алерта, 2014. 488 с.
4. Капустинський В.А. Вплив діяльності Європейського суду з прав людини на формування національних правозахисних систем і дотримання державами стандартів захисту прав людини : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.11
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ
ТА ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ
ПРАВОЗАХИСНІЙ СИСТЕМІ**

Ольга ЧЕПЕЛЬ

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

Однією з сучасних глобальних загальнолюдських проблем є проблема прав людини та їх забезпечення, вирішення якої можливе лише спільними зусиллями держав і міжнародного співтовариства. В умовах сучасності, відбулося зростання застосування рішень ЄСПЛ в процесі провадження правосуддя в Україні, що

є надзвичайно важливим та необхідним елементом в процесі дієвої реалізації захисту людських прав.

Рішення Суду, відповідно до статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року, є обов'язковими для України.⁴⁹ Комітет Міністрів приймає кінцеву резолюцію в якій є висновок, що він виконав свої функції контролю за виконанням рішення відповідно до частини другої ст. 46 Конвенції⁵⁰. На національному рівні в Україні, можна виділити такі види контролю, залежно від суб'єктів, що здійснюють за виконанням рішень ЄСПЛ: 1) контроль, який здійснює Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ; 2) контроль, який здійснює Секретаріат Урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ; 3) контроль, який здійснюється в межах Державної виконавчої служби України; 4) контроль, який здійснює Міністр юстиції України; 5) судовий контроль тощо.⁵¹

⁴⁹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006р. N 3477-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*.2006. №30. Ст. 260.

⁵⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁵¹ Стукаленко В. А. До питання контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини / *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С.64.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» примусовому виконанню підлягають рішення ЄСПЛ з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини»⁵². Так, відповідно до ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Міністр юстиції України забезпечує систематичний контроль за дотриманням у межах відомчого підпорядкування адміністративної практики, що відповідає ЄКПЛ і практиці ЄСПЛ⁵³.

На рівні держави Україна створила багаторівневу систему контролю, яка допомагає здійснювати контроль за виконанням рішень ЄСПЛ. На наддержавному рівні, маючи у своєму розпорядженні засоби винятково політичного впливу на державу, органи ЄКПЛ створили ефективний механізм контролю за дотриманням її гарантій. Однак на сьогодні, за весь період діяльності Суду спостерігаються приклади тривалого невиконання рішень Суду. Держава в особі

⁵² Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606- XIV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/606-14/page>.

⁵³ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

своїх органів, не повинна порушувати взяті на себе міжнародні зобов'язання в сфері прав людини та створити національний юридичний механізм захисту прав людини, який би базувався на нормах міжнародного права та судових актах ЄСПЛ. Але ЄСПЛ не є так званою «наднаціональною» касаційною інстанцією по відношенню до національних судових органів. Використовуючи практику ЄСПЛ національні судові органи можуть викривляти факти, невірно трактувати рішення Суду, що може привести до порушення прав людини. Тому ЄСПЛ інколи, в якості винятку, може акцентувати увагу держави-відповідача на такі ситуації і зобов'язувати державу вжити заходів, коли є відверто грубе порушення норм Конвенції.

Зазвичай Судом не переглядаються такі питання, як значення, що надається національними судами певним доказам або висновкам по справах, що перебувають у них на розгляді. Суд не має діяти як четверта інстанція а тому не ставитиме рішення національних судів під сумнів, якщо тільки їхні висновки не можна вважати свавільними або явно необґрунтованими.

Нажаль, виходячи з практики, ми часто стикаєшся із проблемою, яка полягає в тому, що велика частина

населення України в повній мірі не розуміє значення практики ЄСПЛ. Більша частина громадян України цілком переконана, що у разі порушення якихось їхніх прав, вони можуть звернутись прямо до ЄСПЛ, оминувши при цьому національні засоби захисту, зокрема судові інстанції своєї держави. Також, суттєва кількість населення просить у адвоката складення заяви до ЄСПЛ на порушення їхніх прав іншими фізичними чи юридичними особами, і не розуміють принцип дії Суду.

Робота національного уряду повинна бути направлена на розробку стратегії зменшення кількості невиконаних рішень Суду проти України. Не може виникати жодних сумнівів в необхідності використання судами України Конвенції та рішень ЄСПЛ для того, щоб запобігти в майбутньому порушень Україною своїх зобов'язань. Адже здатність для ефективного захисту гарантованих Конвенцією прав людини на національному рівні значна, тому варто дослухатись до рекомендацій Ради Європи щодо необхідності привести діюче вітчизняне законодавство до європейських стандартів захисту прав людини. Тому краще витратити кошти державного бюджету на проведення реформ, а ніж весь час здійснювати пошук коштів для погашення виплат по справедливій сатисфакції. Вживання необхідних заходів, які спрямовані на

поновлення порушених прав і свобод скаржника, для нашої держави повинно розглядатися одним із основних напрямків діяльності в системі захисту прав людини та громадянина України.

Виконання рішень ЄСПЛ є достатньо складним процесом, та включає обов'язок держави – відповідача на виплату стягувачеві відшкодування та виконання додаткових заходів індивідуального характеру, які визначені в рішенні Суду. Це може бути і відновлення попереднього стану, і новий розгляд справи, а також можливе вжиття заходів загального характеру, яке стосується більш глобальних змін, наприклад внесення змін до законодавства чи запровадження системи підвищення кваліфікації органів влади, тощо. У своїй практиці ЄСПЛ проголошує взаємозв'язок між дією системи захисту прав людини та юрисдикцією договірних держав.

Виконання рішень ЄСПЛ в Україні передбачено спеціальним Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Згідно якого держава-відповідач в особі державної виконавчої служби України зобов'язана сама виконати рішення Суду на користь особи, зокрема впродовж трьох місяців виплатити справедливую сатисфакцію, визначену Судом. Однією з важливих проблем відносно

виконання рішень ЄСПЛ проти України є тривалість невиконання рішень національних судів, про те неодноразово наголошував ЄСПЛ у своїй практиці («Юрій Іванович Іванов проти України» «Бочан проти України», «Бурмич та інші проти України»). Тому пропонується вдосконалити національну правову систему, шляхом приведення законодавства України до європейських стандартів захисту прав людини, оновлення законодавчих положень, щоб вони відповідали сучасним реаліям, а також, передбачити в державному бюджеті розміру коштів не менше, ніж за попередній рік, а у випадку їх недостатності чи значної заборгованості, покривати за рахунок спецфонду державного бюджету.

Варто підкреслити, що завдяки судовій реформі у 2018 році Комітетом міністрів Ради Європи було закрито нагляд за виконанням 318-ти справ ЄСПЛ щодо України. Незважаючи на позитивну динаміку все ж таки, Україна досі є серед країн, щодо котрих виконання рішень ЄСПЛ знаходиться під посиленням контролем Комітету міністрів, що вказує на необхідність удосконалення правової системи захисту прав людини в Україні.

ЄСПЛ від початку свого існування став на позиції доктрини судового прецеденту, саме тому кожна держава-учасниця, визнана Судом винною у порушенні Конвенції, в тому числі і України, зобов'язана використовуючи судовий прецедент ЄСПЛ під час наступного оцінювання фактичного складу справи, щодо якої Суд уже встановив порушення Конвенції, та ухвалення рішень національними судами або іншими органами судового оцінювання, враховувати позицію Європейського суду з прав людини. Разом з тим, варто підкреслити, що національні суди при вирішенні аналогічних справ щодо України, можуть використовувати не тільки рішення ЄСПЛ проти України, але й проти інших держав-членів Конвенції 1950р., оскільки судова практика Суду це дієвий інструмент захисту прав людини, який відповідає вимогам часу. Адже саме практика ЄСПЛ суттєво позитивно впливає на формування вітчизняних правових інститутів в галузі захисту прав людини, а також національної судової системи України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

-
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006р. N 3477-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*.2006. №30. Ст. 260.
 3. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606- XIV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/606-14/page>.
 4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
 5. Про заходи реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-п>.
 6. Стукаленко В. А. До питання контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С.64.

**THE MAIN CHALLENGES IN SOCIAL SPHERE
FOR UKRAINE AFTER THE BEGINNING
OF THE LARGE-SCALE RUSSIAN
MILITARY AGGRESSION**

Alla FEDOROVA

*PhD, associate professor, associate professor
of the Comparative and European law, Institute
of International Relation of Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Ukraine,
senior researcher, Faculty of Law, Palacký University in
Olomouc, Czech Republic*

Since 24th of February 2022 – the beginning of Russian full scale military aggression against Ukraine – the life of every Ukrainian has been changed. The first few months of the invasion changed the whole country and the global situation of forced displacement, turning Ukraine into a world leader by the numbers of internally displaced persons (IDPs) as well as by the numbers of people who left its territory. Indeed, till the middle of November almost 8 million left Ukraine, more than 5 million people obtained temporary protection in European countries and more

than 5 million became officially registered IDPs.⁵⁴ Despite the stabilization of the situation with internal displacement and reduction of the number of IDPs in 2023, the total number remains at level of 5 million, excluding at least 2 more million IDPs without official registration according to the statistics of the Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine.⁵⁵ The social burden is incredibly heavy for the state budget in the times of the war that could have a catastrophic impact on the poverty level in Ukraine in general, e.g., in November 2022, about 2,2 million of IDPs were receiving the special social benefit.

Under the World Bank survey, by the end of the year, 25% of Ukraine's population will live in poverty, compared to just over 2% before the war, and by the end of next year 2023, this figure could increase to 55%.⁵⁶ The

⁵⁴ Operational data portal. Ukraine Refugee situation. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

⁵⁵ See official web portal of the Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine Available at: <https://minre.gov.ua/en/>, Пришляк Н., Прохоренко В. Україна подолала кризовий поріг за кількістю ВПО: Верещук уточнила цифри, УНІАН, 04.03.2023, Available at: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpozareyestrovano-v-ukrajini-v-berezni-12167304.html>

⁵⁶ Shalal A. World bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war, REUTERS, October 15, 2022. Available at:

figure is debatable, but it is obvious that the problem of combating poverty will not be solved next year, especially before the end of the war, but today Ukraine declares that it will make maximum efforts for social support of its population, especially the vulnerable groups of people: people with disabilities, elderly persons, children etc.

In this context, guaranteeing the constitutional right to social protection obtains additional importance. Ukrainian Constitution declares that citizens have the right to social protection that includes a lot of components such as the right to provision in cases of complete, partial or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control, in old age and, in other cases established by law, right to social insurance, pension etc. Pensions and other types of social payments and assistance that are the principal sources of subsistence shall ensure a standard of living not lower than the minimum living standard established by law.⁵⁷ To fulfill this obligation State should ensure the proper functioning of the social protection system and

<https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/?ref=kyivindependent.com>

⁵⁷ Constitution of Ukraine, Art. 46, The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR), 1996, No. 30, Article 141 Available at: https://www.rada.gov.ua/en/news/Constitution_of_Ukraine/

support for war-affected persons, which remains one of the main challenges for Ukraine in the conditions of war and an extremely difficult economic situation. It includes not only continuation of provision all social payments and services, but organisation and provision of sufficient state support (at national and local levels) of IDPs and war-affected people.

Within the first months of the war a lot of legislative amendments were adopted: the special monthly targeted financial benefit established in 2014, was replaced by the new financial assistance – housing allowance, several one-time benefits were launched, the most previously assigned social benefits, payments to persons with disabilities were extended for the entire period of martial law, as well as the duration of medical documents that proved the level of disability etc.

Additional social supportive measures (in kind and financial) were also actively offered by international organisations and foundations that have launched different programs for helping war-affected people since the first days of the war. Many of them have worked together with Ukrainian government that provides the necessary information, verifies the data that a person indicated when applying for financial assistance.

However, the range of urgent problems appeared that need to be solved without further delay. For instance, all pensioners IDPs from Crimea have not been granted the pension due to impossibility to obtain their pension documents from Russian pension authority in Crimea. In August, a coalition of Ukrainian non-governmental organisations addressed an open letter to the Ministry of Social Policy and the Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine with demands for immediate measures and amendments to the legislation of Ukraine for solving the problem.⁵⁸ The Ministry of social policy answered that diplomatic relations had been broken and the relevant mechanism was being developed.

Another important aspect of IDPs' social rights is to ensure adequate housing that also should be guaranteed by the State. As a crisis response, shelters were organised in schools, stadiums, kindergartens, hostels, sanatoriums, etc., volunteer and humanitarian organisations played and continue to play an important and main role. However, this emergency measures must be replaced by others that

⁵⁸ Appeal of the Coalition of Organisations and "Crimean human rights group" regarding the payment of pensions to pensioners from Crimea. Residents of Crimea should not be limited in their right to receive a Ukrainian pension - an official appeal, 12 August, 2022. Available at: <https://www.donbasssos.org/pensii-krym-zvernennia/>

could allow to provide people with adequate housing. Ukrainian government also tried to encourage the owners to propose the housing to IDPs and tried to stimulate rental market by developing a compensation mechanism for landlords in case of temporary accommodation of IDPs.⁵⁹ At the same time, due to the numbers of war-affected people, providing such people with adequate housing must be one of the top priorities for governmental strategy on protection of Ukrainians' social rights.

The problems in this sphere were emphasized in the State Policy Strategy on Internal Displacement for the period until 2025⁶⁰, adopted by the Government 7 April 2023. According to the Strategy the issue of providing housing for IDPs is becoming more and more urgent, the assessment of the real needs and capabilities of communities in providing access to housing is significantly

⁵⁹ Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the procedure for reimbursement of expenses for temporary accommodation of internally displaced persons who moved during martial law" No. 333, March 19, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>

⁶⁰ The Government approved the State Policy Strategy on Internal Displacement for the period until 2025 Available at: <https://minre.gov.ua/2023/04/07/uryad-shvalyv-strategiyu-derzhavnoyi-polityky-shhodo-vnutrishnogo-peremishhennya-na-period-do-2025-roku/>

complicated, local housing funds are limited or absent, the mechanism for attracting local investments needs improvement.⁶¹ The key aim is providing IDPs with affordable housing, taking into account their needs, capacities and vulnerability criteria, resettlement from places of compact settlement.

It should be also stressed that together with the security reasons, social guarantees are being the cornerstone of the decision of displaced workable age person to stay in Ukraine or move abroad and this is a huge challenge for Ukraine to support the people in need and stop people from leaving the country or stimulate them to return. However, Ukraine is not able to solve social issues alone, maintenance of proper functioning of national social security system, providing IDPs, war-affected people with social support and housing are almost impossible to achieve without further cooperation with and aid, financial and technical assistance of foreign

⁶¹ Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution On the approval of the Strategy of the state policy on internal displacement for the period until 2025 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023-2025, Resolution No. 312-p, 7 April 2023, Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312>

states, both governmental and non-governmental international organisations.

REFERENCES:

1. Appeal of the Coalition of Organisations and “Crimean human rights group” regarding the payment of pensions to pensioners from Crimea. Residents of Crimea should not be limited in their right to receive a Ukrainian pension - an official appeal, 12 August, 2022. Available at: <https://www.donbasssos.org/pensii-krym-zvernennia/>
2. Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution On the approval of the Strategy of the state policy on internal displacement for the period until 2025 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023-2025, Resolution No. 312-p, 7 April 2023, Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312>
3. Constitution of Ukraine, Art. 46, The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR), 1996, No. 30, Article 141 Available at: [https://www.rada.gov.ua/en/news/Constitution of Ukraine/](https://www.rada.gov.ua/en/news/Constitution%20of%20Ukraine/)

4. Pryshlyak N., Prokhorenko V. Ukraine overcame the crisis threshold in terms of the number of IDPs: Vereshchuk clarified the figures, UNIAN, 04.03.2023, Available at: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpo-zareyestrovano-v-ukrajini-v-berezni-12167304.html>
5. Shalal A. World bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war, REUTERS, October 15, 2022. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/?ref=kyivindependent.com>
6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the procedure for reimbursement of expenses for temporary accommodation of internally displaced persons who moved during martial law" No. 333, March 19, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ДИСКРИМІНАЦІЇ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Іван ТОРОНЧУК

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

Незважаючи на обмежувальне формулювання статті 14 ЄКПЛ (Конвенція), ЄСПЛ (Суд), завдяки динамічній прецедентній практиці, поступово надав широкий обсяг стандарту недискримінації, закріпленому в цьому положенні. Суд з більшою гнучкістю інтерпретував необхідний зв'язок між передбачуваною дискримінацією та користуванням правом, гарантованим Конвенцією або протоколами до неї, зменшуючи межу, що впливає з її допоміжного характеру. Поширення практики непрямої дискримінації в багатьох країнах, які підписали Конвенцію, потребує більш глибокого вивчення і осмислення трактування в практиці ЄСПЛ концепції рівності, яка покликана захищати соціально-незахищені та потенційно вразливі групи.

Ст. 14 Конвенції визначає, що користування визнаними в Конвенції правами та свободами, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою. І саме в цих рамках держава та її органи зобов'язані діяти, щоби не допустити порушення за переліченими вище чи «іншими» ознаками.

Практика ЄСПЛ щодо статті 14 становить цікавий каталог розвитку звичаїв, адже європейські суспільства дуже різноманітні в культурному та релігійному плані. Однак щодо деяких питань Суд може бути обережним і покладатися на національну свободу розсуду при вирішенні суспільних питань, які він вважає занадто невизначеними або занадто суперечливими, щоб прийняти чітку точку зору. Однак позиції ЄСПЛ можуть змінитися: судова практика, що стосується статті 14, багата прикладами скасування судової практики⁶².

⁶² Ringelheim Julie. La non-discrimination dans la jurisprudence de la Cour Europeenne des droits de l'homme bilan d'etape. <https://sites.uclouvain.be/cridho/documents/Working.Papers/CRIDHO-WP-2017-2-JR.Art.14.pdf>

Питання заборони дискримінації є актуальним для усіх держав-учасниць Конвенції. Але тільки 20 держав-учасниць з 47 ратифікували Протокол № 12, в тому числі Україна. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року, дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Відповідно до статті 2 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» визначено, що законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак: 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб

та/або груп осіб; 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб; 3) повагу до гідності кожної людини; 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб.

Згідно ст. 6 Закону, відповідно до Конституції України, загально визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи незалежно від їх певних ознак мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації. Однак виникає питання, як часто національні суди в Україні застосовують ст. 14 Конвенції та відповідну практику ЄСПЛ.

Як наслідок її допоміжного характеру, стаття 14 завжди застосовується разом з іншою статтею Конвенції. Як правило, Суд починає з оцінки того, чи мало місце порушення матеріального права, на яке посилаються, розглянуто окремо. Виявивши порушення, часто виявляється непотрібним продовжувати розслідування, щоб визначити, чи не було також дискримінації. І навпаки, іноді трапляється, що Суд починає з вивчення фактів, передбачених статтею 14, оскільки він вважає, що центральним питанням у спорі є питання про те, чи була дискримінація.

Державам часто не важко переконати Суд у тому, що оскаржуваний захід було прийнято з метою досягнення законної мети. Такий висновок може

виникнути у двох ситуаціях: або Суд вважає, що цілі, на які посилається держава, не є законними. Або він вважає, що оскаржуваний захід насправді не відповідає цілям, висунутим урядом.

У деяких рішеннях Суд підкреслює, щоби визнати пропорційним, цей захід повинен становити засіб, що найменш серйозно порушує основне право, про яке йдеться, для досягнення законної мети, до якої прагнуть. Проте перевірка існування інших засобів, що дозволяють досягти тієї ж мети, не є систематичною у судовій практиці.

Дискримінація походить не лише від органів державної влади, вона проявляється також і, можливо, перш за все, у стосунках між людьми. Однак характеристики статті 14 Конвенції апіорі ускладнюють її застосування до суперечок, що стосуються дискримінаційних дій, вчинених приватними особами.

Велика кількість критеріїв дискримінації, перелічених у статті 14, та необмежувальний характер цього переліку сприяли цьому розвитку подій, дозволяючи застосовувати це положення до найрізноманітніших ситуацій, включаючи випадки, що стосуються не підстав. такі, як сексуальна орієнтація, інвалідність або стан здоров'я. Однак Суд здійснив важливе розмежування між

потенційними критеріями дискримінації, що висвітлює проблеми, що лежать в основі стандарту статті 14: де обмеження основних прав, накладене на особливо вразливі групи, жертви минуле стигматизації, виключення або панування, наслідки яких зберігаються і в даний час, свобода розсуду держави зменшиться, а високий ступінь обґрунтування буде необхідним, щоб уникнути звинувачення у дискримінації. Це той випадок, коли розглядаються критерії статі, расового чи етнічного походження, сексуальної орієнтації, національності, інвалідності чи народження у шлюбі чи поза ним. В інших випадках стандарт статті 14, застосований Судом, відповідає вимозі, згідно з якою будь-яке рішення щодо ставлення до певних осіб менш сприятливо, ніж до інших, має відповідати раціональному та справедливому обґрунтуванню; іншими словами, це гарантує захист від свавілля.

Незважаючи на обмежувальне формулювання статті 14 Конвенції, ЄСПЛ, завдяки динамічній прецедентній практиці, поступово надав широкий обсяг стандарту недискримінації, закріпленому в цьому положенні. Суд з більшою гнучкістю інтерпретував необхідний зв'язок між передбачуваною дискримінацією та користуванням правом, гарантованим Конвенцією або

протоколами до неї, зменшуючи межу, що впливає з її допоміжного характеру.

ЄСПЛ визнає, що дискримінація також може існувати в інших випадках – це концепція непрямой дискримінації. Непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

ЄСПЛ також встановилує, що держави мають позитивний обов'язок гарантувати реальний та ефективний захист від дискримінації, вчиненої особами в сферах, на які поширюється дія Конвенції. Судові рішення, що стосуються дискримінації, узагальнюються доти, доки вони не становлять судову практику. Але це також інтерпретація стандарту, закріпленого у статті 14, яка значно збагачена та ускладнена.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV. Відомості Верховної Ради. 2006. N 30. Ст.260 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст.412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
3. Ringelheim Julie. La non-discrimination dans la jurisprudence de la Cour Europeenne des droits de l'homme bilan d'etape. Université catholique de Louvain Institute for Interdisciplinary Research in Legal sciences Centre for Philosophy of Law. Bilan d'étape, Cridho Working Paper, 2017. 2. URL:<https://sites.uclouvain.be/cridho/documents/Working.Papers/CRIDHO-WP-2017-2-JR.Art.14.pdf>
4. Waddington Lisa, Lawson Anna. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Practice: comparative analysis of the role of courts. Oxford University Press, 2018.

Part IV

THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT'S PURPOSE

Vasile DRĂGHICI

*Doctor of Law, Professor
Department of Law, Ovidius University of Constanta,
Constanta, Romania*

In the following article we try to analyze the role of International Criminal Court in modern world, by exploring its definition, history of formation and the main purpose of its activity. Also, our goal is to examine crimes the Court prosecutes and problems regarding jurisdiction of states over them. And one more task we have is to analyze Roman legislation in regard to the International Criminal Court.

The International Criminal Court is a court of justice to prosecute the most serious offences which are of concern to the international community. Such moments have existed since the beginning of human society that caused a need for the development of international criminal justice mechanisms that would allow the pursuit and sanctioning of international crimes. The first proposal to create an international tribunal for

the criminal persecution of political leaders accused of international crimes was made during the Paris Peace Conference in 1919 after World War I [1] which was the first step in creating aforementioned justice mechanisms. The next step was made after the Second World War when two military tribunals were established: the International Military Tribunal in Nuremberg for prosecuting Nazis political leaders and war chiefs, and the International Military Tribunal for the Far East for prosecuting Japanese ones. The following decades no international tribunal was established which means that states dealt with the crimes of any level according to their own national legislations. This situation lasted until 1990s when the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia [2] was created with the competence to prosecute atrocities which had been committed during the Yugoslav Wars. Then, in 1994 the International Criminal Tribunal for Rwanda [3] was established for the investigation and persecution of crimes that constituted the Rwandan genocide. However, the world community continued making efforts to create international body which could prosecute crimes regardless of location that led to adoption of the Rome Statute of the International Criminal Court [4] which became the first international court of justice established not to deal with particular cases of committing genocide or other international crimes, like ICTY

or ICTR, but as a measure to bring to justice for the future, and having a general field of engagement. It is worth noting that there are limitations established in Court's jurisdiction. Firstly, it has a competence to prosecute only four types of crimes that are defined in the Statute, such as genocide, crimes against humanity, war crimes and the international crime of aggression. Secondly, the jurisdiction of the Court is secondary to the jurisdiction of national courts of member states which means that the Court can investigate crimes only when states will not investigate themselves. Finally, the ICC can only prosecute those atrocities committed within a state party to the Statute, or by a national of such a state party.

As it postulates in Rome Statute, there are four types of crimes that constitute the object of activity for the Court: genocide, war crimes, crimes against humanity and the international crime of aggression. According to the provisions of the Statute, genocide represents acts committed with the intention to destroy, in entirely or partially, a national or ethnic group, or a racial or religious one, by:

- a) Killing members of a specific national, ethnic, racial or religious group;
- b) Grievously injuring the physical or mental integrity of that specific group;

c) Intentionally subjecting that group to conditions in existence that lead to its total or partial physical destruction;

d) Measures leading to the prevention of births within the group;

e) Forced transfer of children belonging to that particular group to another group [4].

As for the crimes against humanity, the Rome Statute defines that they represent certain acts that are committed in the framework of a generalized or systematic attack launched against a civilian population, such as: murder; extermination; slavery; deportation or forced transfer of the population from the place they live, without grounds permitted under law; imprisonment or other form of serious deprivation of physical freedom, in violation of the fundamental provisions of international law; torture; rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilization or any other form of sexual violence of such gravity; the persecution; forced disappearances of persons; the crime of apartheid; and other inhuman acts of a similar nature that intentionally cause great suffering or serious injury towards physical integrity or towards physical or mental health [4].

One more type of crimes the ICC has jurisdiction over are war crimes, especially when they are committed within a framework of a certain plan or policy or when they are part of a series of similar crimes committed on a large scale. According to the Statute, war crimes include such acts as: intentional homicide; torture and inhumane treatments, including biological experiments; the act of intentionally causing great suffering or seriously harming physical integrity or health; the destruction and appropriation of goods, unjustified by military needs and carried out on a large scale in an illegal and arbitrary manner; the act of compelling a prisoner of war or a protected person to serve in the forces of an enemy power; the act of intentionally depriving a prisoner of war or any other person protected by the right or to be judged legally and impartially; deportation or illegal transfer or illegal detention; taking hostages. Also, there are some other serious acts that constitute violations of the laws and customs applicable to international armed conflicts, including: the act of intentionally launching attacks against the civilian population in general or against civilians who do not directly, participate in the hostilities; the act of intentionally launching attacks against civilian assets, i.e. those that are not military objectives; the act of

treasonably killing or wounding individuals belonging to the enemy nation or army; the act of declaring that there will be no mercy for the defeated; plundering a city or a locality, even stormed; the act of using poison or poisonous weapons; rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilization or any other form of sexual violence constituting a serious crime under the Geneva Conventions; recruiting and enlisting children under the age of 15 in the national armed forces or making them actively participate in hostilities etc [4]. It should be noted that the provisions of a Statute postulates some other cases of war crimes, including those that can be committed during armed conflicts that do not have an international character, for example, attempts on life and bodily integrity, especially murder in all its forms, mutilations, cruel treatments and torture; attacks on the person's dignity, especially humiliating and degrading treatments; hostage taking; sentences pronounced and executions carried out without a prior trial, given by a legally constituted tribunal and in compliance with judicial guarantees generally recognized as indispensable [4].

The last type of crime that is subject to the jurisdiction of ICC is a crime of aggression, which represents the preparation, planning, initiation, or

execution of an act of aggression by a person in a position [4]. It is worth mentioning that to be qualified as an act of aggression, such acts must include using the military force, by a state, against the independence, sovereignty, territory, or independence either of another state, or in such a matter that is incompatible with the Charter of the United Nations. The examples of acts of aggression are given in the amendment to the Statute: the invasion or attack by the armed forces of one state on the territory of another state, or any military occupation; bombardment by the armed forces of one state against the territory of another state or the use of any weapons by a state against the territory of another state; blockade of the ports or coasts of one state by the armed forces of another state; an attack by the armed forces of a State on land, sea or air forces or sea and air fleets of another state; the use of the armed forces of one state which is on the territory of another state with the consent of the second state, in violation of the provisions the conditions in the agreement for the stay in that territory; the action of a state to allow its territory, which it has placed at the wishes of another state, to be used by the other state to commit an aggression against a third state; the sending by or on behalf of a State of armed troops, groups, irregulars or

mercenaries, who carry out acts of armed force against another state of an increased gravity [4]. It should be noted that aggression constitutes a separate crime as it represents those acts that were not covered by the first three articles (genocide, war crimes and crimes against humanity) and that must be codified by each state to ensure that in case of aggression, perpetrators of this crime will be persecuted.

According to the article 11 of the Statute, the ICC can prosecute only those crimes that were committed after the entry into force of the Statute in 2002. Also, the Court is authorized to bring to justice only individuals, but not organizations or countries, and only in certain situations. The first case is when the crime was committed on the territory of a state that is a party to the Statute. The second case is when the international crime was committed by a citizen of a state that is party to the Statute. That is because citizens of the member states to the Statute have an obligation not to commit war crimes, and if they do, they will be subjects of the Court. And one more situation is when the crime is referred by the prosecutor of the UN Security Council. This way, UN Security Council after starting the investigation of a crime can send preliminary paperwork to the Court. This fact makes sure that all guilty

people, regardless of their position in their state, can be brought to justice for committing international crimes.

In order to ensure liability for all perpetrators of international crimes states can join the Rome Statute and become the members of ICC. Nowadays, there are 123 member states of the ICC but there are some issues regarding this situation. The matter is, there are states, like Austria, which have signed the Statute and ratified, or have not signed it, but ratified, and continue to be a member, such as Japan. Also, there are countries that have signed the treaty, but have not become members of the ICC, such as the USA, states that have signed the Statute but withdrew from it, like Russia and states that have not signed or ratified the Statute, but accepted the jurisdiction of the Court, such as Ukraine. And of course, there are some countries which have never been the member of the ICC as they had not signed the treaty and ratified it.

It is worth noting that Romania belongs to states which have signed and ratified the Rome Statute and adopted the relevant law to regulate the judicial cooperation with ICC [5]. This law entered into force in 2022 and defines certain terms that are closely related to the cooperation with the Court, such as "surrender", "requested person" and "surrendered person".

It is necessary to mention that it is the obligation of the member states to carry out measures requested by the ICC except for the situations when their execution could harm the national security of the state. As a member state of the ICC Romania is also obliged to execute its requests according to the provisions of international treaties to which it is the party and the national law. The central authority of the state which is responsible for carrying out the requests of the Court is the Ministry of Justice. It can request the ICC to complete or rectify the attached requests and documents, following the examination of international regularity. The Ministry of Justice is also authorized to initiate consultations with the competent Romanian judicial authorities and the ICC to promote legal cooperation or to formulate a request for recovery from the Court of some expenses regarding the execution of some requests, at the instigation of the Romanian judicial authorities. When it is regarded as necessary, Ministry of Justice informs the Ministry of Foreign Affairs about the measures adopted.

According to the Romanian law that regulates legal cooperation between the state and the ICC requests for provisional arrests made by the Court, in emergency situations, shall be directed in written form to the Ministry

of Justice and contains such information: the details of the requested person, sufficient for identification; a potential location of the person; a brief presentation of the facts, including, if possible, the date and place of their occurrence; a statement regarding the existence of an arrest warrant; a statement indicating that a request to surrender the wanted person will follow. The Ministry of Justice performs the international regularity examination which purpose is to validate the request for provisional arrest and the documents attached to it and that must be performed in 24 hours after the receiving of the request. After identifying the requested person, the prosecutor must listen to him in the presence of elected or appointed defender, and if it is necessary, take a detention measure against him. In certain conditions envisaged by the law the prosecutor notify the High Court of Cassation and Justice with the aim to estimate whether to perform a provisional arrest. After the hearing of the requested person in the council chamber the court issues a motivated decision about performing a provisional arrest. A requested person or a prosecutor can file an appeal within 48 hours of the pronouncement or communication which is resolved by another panel of the High Court of Cassation and Justice within 5 days. The initial duration of the provisional arrest

measure is a maximum of 30 days. The maximum duration of provisional arrest is 60 days. However, the requested person can consent to surrender before the expiration of the 60-day period in full knowledge of the consequences that must be ensured by the court. In this case, the court renders a final sentence which must be written within 24 hours and communicated to the Ministry of Justice. It will immediately inform the ICC and the Center for International Police Cooperation within the Ministry of Internal Affairs.

It must be mentioned that surrendering a person is a procedure carried out by the Ministry of Justice for criminal prosecution, trial, or execution of a custodial sentence. This procedure is carried out pursuant to the surrender request which is formulated in writing and addressed to the Ministry of Justice. The following documents are attached to this request: copies of the decisions by which a custodial sentence was imposed or of the order of the preliminary Chamber or of the Court's referral act; copy of the arrest warrant; a statement of the facts for which surrender is requested; the information of the requested person. The surrender request is resolved in the council chamber by a panel of judges of the High Court of Cassation and Justice with the participation of the

prosecutor and the requested person. During this procedure it is necessary for the court to take a statement from the requested person who is assisted by a chosen or ex officio defender and in some cases by an interpreter. Also, there are some cases possible when the requested person is against the handover. Then, he or she can formulate defenses and propose the administration of evidence under the conditions provided by the Criminal Procedure code. The requested person or the hearing prosecutor may request the granting of a court term for the administration of evidence. If the requested person refers to the non bis in idem principle, the court initiates immediate consultation of the ICC, through the Ministry of Justice. If the ICC has decided on eligibility, the Romanian authorities can execute the surrender request. The court must issue a sentence with adequate motivation. However, the requested person, the prosecutor or the Ministry of Justice have the right to file an appeal against the sentence, within 5 days from the pronouncement or, if applicable, from the communication. The appeal is resolved within 5 days. After the sentence becomes definitive, it will be transferred to the Ministry of Justice, which must inform the International Criminal Court and the Center for International Police Cooperation within the

Ministry of Internal Affairs. After that, an escort designated by the ICC must pick up the surrendered person from one of the Romanian state border crossing points. Also, there is a possibility of a situation which is called "contest of requests" when extradition or surrender is requested simultaneously by several states and by the International Criminal Court. In this case, the ICC and the requested state must be immediately notified by the Ministry of Justice of this situation. And one more case is when there is a simultaneous request between a request sent by the ICC and a European arrest warrant, or an extradition request made by a third country. Then, the Ministry of Justice must decide on the priority of the request.

In conclusion, it should be noted that the existence of such an international body as the International Criminal Court which has the jurisdiction over the most serious crimes of international level is necessary to ensure the respect and protection of human rights, even during the time of crises. Of course, not all countries accept the jurisdiction of this court, but the ideas that are defended within the Rome Statute are universal rights, in accordance with the most basic principles of human dignity and relationship between peoples. It is necessary to say that the Statute and the Court are not perfect. However, the

adoption of this Statute and foundation of the Court itself became the most prominent victory of the international law in the fight for basic human rights and freedoms.

REFERENCES

1. American Journal of International Law , Volume 14 , Issue 1-2 , January 1920 , P. 95 – 154. URL: <https://doi.org/10.2307/2187841>
2. United Nations Security Council Resolution 808 URL: <https://daccess-ods.un.org/tmp/4989795.08876801.html>
3. United Nations Security Council Resolution 955 URL: <https://daccess-ods.un.org/tmp/4912641.64447784.html>
4. Rome Conference for an International Criminal Court URL: https://legal.un.org/icc/statute/99_corr/cstatute.htm
5. Law no 44 dated 7 of March 2022 LEGE nr. 44 din 7 martie 2022 privind cooperarea judiciară dintre România și Curtea Penală Internațională EMITENT PARLAMENTUL ROMÂNIE URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/252486>

ICJ'S ROLE IN ADDRESSING RUSSIAN ENVIRONMENTAL CRIMES IN UKRAINE

Svitlana KARVATSKA

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of International Law
and Comparative Law Studies, Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine*

After Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, Ukraine filed further lawsuits against the aggressor state in international judicial bodies, particularly the International Court of Justice. The court issued a decision demanding that Russia "immediately suspend military operations that will inevitably lead to human casualties, mental and bodily injuries, as well as damage to property and the environment". The category of "environment" not only denotes a consistent historical dynamic in the case law of the ICJ but also opens the way to a discussion on whether the ICJ can punish an aggressor state for environmental crimes (according to the Ministry of Ecology of Ukraine, more than 500 of them have already been documented).

At the initial stages of its functioning, the ICJ was not practically active in environmental disputes, but changes in the international political and legal context have emphasized the importance of environmental cases. The Court now plays a crucial role in considering environmental matters, and it has helped establish a range of environmental regulations by firmly grounding them in public international law. Since there is no global legislative body, the Court has been able to assert its position in creating and interpreting environmental standards and principles. As a result, the development of international environmental law is partly due to the Court's capacity to develop an approach to govern and frame this field properly.

It is essential to keep in mind that the International Court of Justice's judges have diverse professional backgrounds, with many of them having limited expertise in environmental law. Despite the absence of an environmental chamber in the ICJ, the Court still hears cases involving environmental issues. But unlike specialized judicial bodies, the ICJ has limited experience in this area⁶³.

⁶³ Nathalie Ros. *La Cour internationale de justice et les règles du droit international : contribution à l'étude de la fonction effective de la juridiction internationale permanente*. 1998. URL: <http://www.theses.fr/1998PA010258>

However, the Court has demonstrated a keen interest in environmental issues, as evidenced by former ICJ Judge Ronny Abraham. The ICJ's contribution to the development of environmental law and its understanding of the relationship between human interactions and the environment, including protecting the environment, remain vital dimensions to consider when speaking about international environmental law⁶⁴.

In the Ukrainian case, most of the Russian side's environmental crimes will be considered by the General Chamber of the Court. Despite all the discussions and pledges voiced in the 1990s on the creation of the Special Chamber for Environmental Cases, such an idea was never put in place. An exception may be possible if Ukraine decides to file a separate lawsuit to the International Tribunal for the Law of the Sea, established under UNCLOS (the 1982 UN Convention on the Law of the Sea), in which Ukraine will raise issues related to interventions in Ukrainian territorial waters and exclusive economic zones by blocking Ukrainian ports by Russian warships, as well as environmental crimes (leaks of toxic substances and water

⁶⁴ Speech of Ronny Abraham, President of the International Court of Justice, before the Sixth Committee of the General Assembly. October 28, 2016. URL: <http://www.icj-cij.org/files/press-releases/1/19281.pdf>

pollution as a result of Russia's bombing of Ukrainian coastal infrastructure). Given that the International Tribunal for the Law of the Sea has already proven its ability to play a crucial role in resolving environmental disputes, this opportunity should not be neglected⁶⁵.

In the ICJ trial, environmental claims will be considered alongside the political, economic, and social issues of Ukraine's appeal to the ICJ in the 2022 "genocide case." The "Genocide Case" first arose as a Ukrainian counterargument to the Russian claim that Moscow began its "special military operations" to safeguard the people of so-called "Donetsk and Luhansk Republics" (puppet quasi-state structures created by Russia) from genocide allegedly perpetrated by the Ukrainian government. Initially, Ukraine's goal was to refute the idea that genocide took place in Donbas, and it filed the case with the aim of proving that Russia had no legal basis for intervening in Ukraine to prevent or punish any alleged genocide⁶⁶.

⁶⁵ Tomas Heider. The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Protection of the Marine Environment. December 2021. URL: https://brill.com/view/journals/kjic/9/2/article-p354_11.xml

⁶⁶ Ukraine institutes proceedings against the Russian Federation and requests the Court to indicate provisional measures 27 February 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-PRE-01-00-EN.pdf>

As for environmental crimes, they will be added to the crime of genocide and other war crimes. Since the term "ecocide" is still not considered universal in international legal doctrine, it cannot be considered a separate part of the concept of genocide. And although the Criminal Code of Ukraine in Article 441 defines ecocide as "mass destruction of flora and fauna, poisoning of air or water resources, as well as any other actions that may cause an environmental catastrophe," the UN has not yet made a single definition of ecocide at the global level. To date, such initiatives are just emerging; for example, on June 22, 2021, the ICJ expert group (a group of 12 international criminal and environmental lawyers from around the world) presented a definition of ecocide as a transnational crime. The expert group proposed an international legal definition of ecocide as "unlawful or wanton acts committed with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment caused by those acts."

The authors of the definition began their work in December 2020 at the request of a group of Swedish parliamentarians. They concluded that ecocide should be considered the fifth international crime alongside genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of

aggression. The International Criminal Court (ICC) is currently dealing with these types of crimes. However, it is essential to understand that the absence of a definition of ecocide does not negate the value of the administration of justice that Ukraine should seek in environmental matters.

The Russian Federation has violated a number of international legal norms related to the environment: Article 55 of the Additional Protocol to the Geneva Conventions of 1949 prohibits the use of methods or means of warfare which are intended to cause or are likely to cause damage to the natural environment and thereby to endanger the health or survival of the population. The Rome Statute of the ICC also recognizes the existence of "environmental war crimes," defining them as "intentional attacks causing widespread, prolonged, and serious damage to the natural environment."

Even though environmental reparations are an exception in ICJ's history, they in themselves mean that the aggressor country must pay for this kind of damage. The main challenge with regard to reparations is to prove the amount of damage caused by the actions of the Russian army. Ukraine aims not only to seek justice but also to achieve the maximum punishment for Russian environmental law violations. The only way to do so in this context is by properly defending

compensation amounts. Therefore, Ukraine should learn from the Democratic Republic of Congo's experience in the ICJ (DRC v Uganda Case).

Moreover, Ukraine must provide a solid explanation for the chosen compensation calculation methodology to prevent the other party from exploiting any weaknesses and convincing the Court not to use it. The ICJ rejected the DRC's approach to calculating damages for animal losses, which underscores the importance of a well-supported methodology.

According to the Ministry of Ecology of Ukraine, Russia is responsible for numerous natural disasters, such as large-scale explosions, ammonia storage explosions, and attacks on nature reserves. There are also indirect consequences, such as releasing alarming amounts of greenhouse gases, such as carbon dioxide or methane, into the atmosphere, which are dangerous to human health in the long run. Even though Russian aggression against Ukraine may seem like a unified environmental crisis, it consists of numerous small, localized disasters that cause extreme damage to local environments and inhabitants.

Russia is clearly an aggressor, but its legal arguments may still carry weight, and Ukraine should be prepared to counter them. While it is unlikely that Russia

can distort reality enough to convince the Court that no environmental crimes have occurred, it may still try to criticize and challenge any Ukrainian arguments, such as the methodology used for calculations, in an attempt to reduce or totally reject in some sub-cases the amount of compensation it must pay.

Therefore, Ukraine's legal position on the environmental dimension in the framework of lawsuits against the Russian Federation should focus on documenting the direct, as well as hidden and long-term damage of the actions of the Russian Federation after the invasion. At the same time, while the environmental dimension will be presented as part of the broader genocide proceedings, it becomes possible to maximize punishment for environmental crimes committed by the Russian Federation as well.

REFERENCES:

1. Nathalie Ros. La Cour internationale de justice et les règles du droit international : contribution à l'étude de la fonction effective de la juridiction internationale permanente. 1998. URL: <http://www.theses.fr/1998PA010258>
2. Shawkat Alam, Md Jahid Hossain Bhuiyan and others. Routledge Handbook of International

Environmental Law. URL:
<https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203093474>

3. Speech of Ronny Abraham, President of the International Court of Justice, before the Sixth Committee of the General Assembly. October 28, 2016. URL: <http://www.icj-cij.org/files/press-releases/1/19281.pdf>
4. Tomas Heider. The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Protection of the Marine Environment. December 2021. URL: https://brill.com/view/journals/kjic/9/2/article-p354_11.xml
5. Ukraine institutes proceedings against the Russian Federation and requests the Court to indicate provisional measures 27 February 2022. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-PRE-01-00-EN.pdf>

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ В ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ ДЛЯ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ ТА МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Іван ГОРОДИСЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, доцент
Українського католицького університету
Львів, Україна*

Василь РЕПЕЦЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, професор
кафедра міжнародного права Львівського
національного університету імені Івана Франка
Львів, Україна*

Довгий час, після Другої Світової війни, на міжнародному рівні не створювалося органу для розгляду справ про індивідуальну кримінальну відповідальність. Після Нюрнберзького та Далекосхідного трибуналів, наступним таким органом став створений в травні 1993 р. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої

Югославії (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, далі – МТКЮ).

У 1991 р., з розпадом Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, на її території вибухнула низка збройних конфліктів на національному рівні. У жовтні 1992 р., Рада Безпеки ООН (далі – РБ ООН) створила комісію експертів по розслідуванню та аналізу інформації про порушення Женевських конвенцій 1949 р., Додаткових протоколів до них та інших норм міжнародного права на території колишньої Югославії.

25 травня 1993 р., своєю резолюцією №827 РБ ООН прийняла рішення про створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та вчинені на території колишньої Югославії в період з 1 січня 1991 р.⁶⁷. Тією ж резолюцією було прийнято його Статут, який визначав його юрисдикцію на фізичних осіб, які вчинили чи віддали наказ вчинити, серед іншого, серйозні порушення Женевських конвенцій та законів і звичаїв

⁶⁷ Resolution №827 adopted by the Security Council at its 3217th meeting, on 25 May 1993. URL : [https://digitallibrary.un.org/record/166567/files/S RES 827%281993%29-EN.pdf](https://digitallibrary.un.org/record/166567/files/S_RES_827%281993%29-EN.pdf) (date requested 18.08.2022)

ведення війни, на території колишньої Югославії (крім Словенії) в період з 1 січня 1991 р.⁶⁸.

РБ ООН обґрунтувала таке своє рішення Главою VII Статуту ООН, в якому мова йшла про її повноваження у випадках загрози миру та актів агресії. Але оскільки ця глава відноситься до держав, а не до індивідів, то можна побачити, що таке рішення ґрунтувалося на широкому тлумаченні норм Статуту. В цьому плані дуже важливою була мовчазна згода держав-членів ООН, яка де-факто надала легітимність рішенню Радбезу.

Предметом діяльності МТКЮ була індивідуальна кримінальна відповідальність осіб. Трибунал не мав офіційних повноважень розглядати питання про відшкодування і не був уповноважений присуджувати компенсацію жертвам порушень. Однак, повноваження МТКЮ виключно у сфері індивідуальної відповідальності не позбавляли порушників обов'язку ліквідувати наслідки правопорушення. Проте право жертв злочинів на відшкодування збитків не було забезпечене цим органом повною мірою.

⁶⁸ Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL : https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (date requested 18.08.2022);

Ще при створенні МТКЮ РБ ООН зазначали, що особи, які втратили майно внаслідок етнічних чисток повинні відновити своє право власності⁶⁹. В подальшому Рада Безпеки відзначала, що діяльність Трибуналу має здійснюватися таким чином, щоб не обмежувалися права жертв добиватися відповідними способами компенсації збитків заподіяних внаслідок порушень міжнародного гуманітарного права.

У ході своєї діяльності МТКЮ вжив деяких заходів, для забезпечення права жертв на відшкодування збитків. Так, в Правила процедури і доказування містило Правило 10б «Компенсація жертвам злочинів», в якому йшлося:

(А) Секретар Трибуналу повинен направити компетентним органам влада відповідної держави обвинувальний вирок по відношення до обвинуваченого, визнаного винним у вчиненні злочину, яким потерпілому було заподіяно шкоду».

(В) «У відповідності з належним національним законодавством, потерпілий чи особа, яка через посередництво потерпілого заявляє про наявність у неї права на компенсацію, може подати позов в

⁶⁹ Resolution №779 adopted by the Security Council at its 3118 meeting, on 06 October 1992) URL : [https://digitallibrary.un.org/record/151309/files/S RES 779%281992%29-EN.pdf](https://digitallibrary.un.org/record/151309/files/S_RES_779%281992%29-EN.pdf) (date requested 13.04.2023)

національний суд чи в інший компетентний орган, щоб отримати цю компенсацію».

(С)«В цілях позову, поданого згідно положенням попереднього параграфу, вирок Трибуналу має вважатися остаточним і таким, що має обов'язкову силу по відношенню до кримінальної відповідальності засудженого за збитки, заподіяні потерпілому».

Проте питання відшкодування збитків, заподіяних збройними діями на території колишньої Югославії наштовхувалося на небажання та спротив правонаступниці колишньої Югославії – Сербії (до 2003 р. - Союзна Республіка Югославія, до 2006 р. - Республіка Сербія і Чорногорія). Сербські лідери часто доводили, що повномасштабна реституція та компенсація можуть забрати надто багато часу, коштів та викликати невдоволення⁷⁰.

Натомість, прямими повноваженнями щодо присудження відшкодування збитків був наділений уже постійний орган міжнародної юстиції для розгляду справ про індивідуальну кримінальну відповідальність – Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС).

⁷⁰ Ellis M., Hutton S. E. Policy Implications of World War II Reparations and Restitution As Applied To Former Yugoslavia. Berkeley Journal of International Law. 2002.Vol. 20. P. 353.

Події після Другої Світової війни довели, що такі злочини як геноцид, злочини проти людства, військові злочини, злочин агресії набувають нового характеру, збільшуються заподіяні ними збитки, умови відшкодування збитків не виконуються, а особи, винні у вчиненні злочину, уникають відповідальності⁷¹. Саме тому постала необхідність у існуванні постійно діючого міжнародного судового органу, який би займався проблемою кримінальної відповідальності індивідів.

Тому 17 липня 1998 р. на Дипломатичній конференції повноважних представників під егідою ООН в Римі, було прийнято Статут Міжнародного кримінального суду (далі – Римський Статут). МКС став першим міжнародним судовим органом, що наділений повноваженнями зобов'язувати відповідачів відшкодувати потерпілим збитки заподіяні злочинами, які підпадають під юрисдикцію Суду⁷². На відміну від МТКЮ таке його право є прямим.

МКС може призначати відшкодування як напрямку жертвам конфлікту, так і згідно ст. 79 Римського Статуту, в

⁷¹ Мацко А. Міжнародний Кримінальний суд (створення та напрям діяльності) Український часопис міжнародного права. 2003. №4. С. 70.

⁷² Ingadottir T. Victims of Atrocities - Access to Reparations. *Searching for Justice: Comprehensive Action in the Face of Atrocities*, York University, Canada, June 4-6, 2003. – P. 13.

Цільовий фонд, в інтересах потерпілих, від злочинів, що підпадають під компетенцію Суду, тобто тих, які були скоєні після 01 липня 2002 р.. На розгляді МКС уже знаходилися справи, предметом яких, в тому числі є і відшкодування збитків заподіяних збройним конфліктом.

Однією з таких справ є «Справа по Північній Уганді» (Case Concerning Northern Uganda), підсудними по якій були п'ятеро колишніх лідерів «Армії Опору Господа» (Lord's Resistance Army), що вела збройну боротьбу проти уряду Уганди на півночі країни.

Підсудних звинувачували, що під час цієї збройної боротьби ними і під їх керівництвом було вчинено низку злочинів проти людства та військових злочинів, зокрема: вбивства і калічення людей, викрадення дітей, організація з них збройних загонів, насильство над жінками і т. д.⁷³. Ці злочини підпадають під юрисдикцію МКС згідно ст.ст. 7-8 Римського Статуту, спільної ст. 3 всіх IV Женевських конвенцій та II Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру.

⁷³ Pham P.. *Forgotten Voices: A Population-Based Survey on Attitudes about Peace and Justice in Northern Uganda*. URL : <https://hhi.harvard.edu/sites/hwpi.harvard.edu/files/humanitarianinitiative/files/forgotten-voices.pdf?m=1615500217> (date requested : 13.04.2023)

Одне з питань, яке розглядає МКС в контексті даної справи, є питання відшкодування збитків, заподіяних діями «Армії Опору». Ці збитки, відповідно, повинні компенсувати обвинувачувані по даній справі. Але якщо проаналізувати правоздатність МКС встановлювати відшкодування крізь призму цієї справи, то можна виділити проблеми, з якими зіштовхується Суд, в тому числі:

1. Дуже часто, порушники і жертви виступають в одній особі (наприклад – діти-солдати), що робить практично неможливим вимагати в них компенсації за вчинені правопорушення.

2. Проти «Армії Опору» діяли урядові війська Уганди, які теж вчинили надзвичайно велику кількість порушень під час конфлікту, тобто відповідачі не можуть нести відповідальність за всі правопорушення вчинені під час конфлікту на Півночі Уганди.

3. Наразі, чітко не визначено жодні джерела фінансування даних компенсацій⁷⁴.

Крім того, піднімається питання, що оскільки військові дії та правопорушення під час них охопили всю Північну Уганду, і в тій чи іншій мірі зачепили все

⁷⁴ Di Giovanni A. The Prospect of ICC Reparations in the Case Concerning Northern Uganda: On a Collision Course with Incoherence? *Journal of International Law & International Relations*. 2006. Vol. 2. P. 32.

населення даної частини країни, мова має йти про відшкодування не просто окремим жертвам, а спільноті в цілому⁷⁵.

Таким чином можна констатувати, що реалізація права на відшкодування за міжнародним правом, в тому числі і на відшкодування збитків, заподіяних під час збройного конфлікту, неможлива без існування та діяльності міжнародних органів, які б розглядали вимоги про відшкодування та вирішували їх. Діяльність таких органів, гарантує об'єктивний розгляд та вирішення таких вимог, адже національні судові органи, при їх розгляді можуть допускати упередженість.

Так, Міжнародний кримінал трибунал для колишньої Югославії, не був наділений прямими повноваженнями, щодо відшкодування збитків заподіяних збройним конфліктом. Проте він був наділений правом передавати матеріали про такі збитки національним органам, і потерпілі могли звертатися на їх підставі в національні суди з вимогою відшкодування заподіяних збитків.

Правоздатність Міжнародного кримінального суду присуджувати компенсацію з фізичних осіб, за збитки, заподіяні під час збройного конфлікту, має свої

⁷⁵ Ibid. P. 23

чіткі межі. По-перше, велика кількість жертв та їх вимог про відшкодування, можуть не підпасти під юрисдикцію МКС, оскільки можуть не відповідати необхідним критеріям. Іншою проблемою є здатність МКС знайти необхідні для відшкодування кошти та здійснити виплату компенсації усім потерпілим в повному обсязі.

Міжнародне кримінальне правосуддя має шанс розв'язати ці та інші проблеми при відшкодуванні воєнних збитків Україні. Це є одним із головних випробувань для сучасного міжнародного права і вимогою справедливості для України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Resolution №827 adopted by the Security Council at its 3217th meeting, on 25 May 1993. URL : https://digitallibrary.un.org/record/166567/files/S_RES_827%281993%29-EN.pdf (date requested 18.08.2022)
2. Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL : https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (date requested 18.08.2022);
3. Resolution №779 adopted by the Security Council at its 3118 meeting, on 06 October 1992) URL : https://digitallibrary.un.org/record/151309/files/S_RES_779%281992%29-EN.pdf (date requested 13.04.2023)

-
4. Ellis M., Hutton S. E. Policy Implications of World War II Reparations and Restitution As Applied To Former Yugoslavia. *Berkeley Journal of International Law*. 2002.Vol. 20. Pp. 342-354
5. Мацко А. Міжнародний Кримінальний суд (створення та напрям діяльності) Український часопис міжнародного права. 2003. №4. С. 70-75.
6. Ingadottir T. Victims of Atrocities - Access to Reparations. *Searching for Justice: Comprehensive Action in the Face of Atrocities*, York University, Canada, June 4-6, 2003.
7. Pham P.. *Forgotten Voices: A Population-Based Survey on Attitudes about Peace and Justice in Northern Uganda*. URL :
<https://hhi.harvard.edu/sites/hwpi.harvard.edu/files/humanitarianinitiative/files/forgotten-voices.pdf?m=1615500217> (date requested : 13.04.2023)
- Di Giovanni A. The Prospect of ICC Reparations in the Case Concerning Northern Uganda: On a Collision Course with Incoherence? *Journal of International Law & Internatio*

СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ ПО ЗЛОЧИНАМ РФ: РОЛЬ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Леонід ТИМЧЕНКО

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного права,
Державний податковий університет
Ірпінь, Україна*

Валерій КОНОНЕНКО

*доктор юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного права,
Державного податкового університету
Ірпінь, Україна
асоційований член Центру конституціоналізму
та прав людини
Європейського гуманітарного університету
Вільнюс, Литва*

Одна з головних тем сучасного порядку денного міжнародних відносин – створення міжнародного трибуналу по злочинам РФ. Виникає питання: чи спроможна Рада Безпеки ООН прийняти рішення щодо створення такого трибуналу? Відповідь проста: ні. І тут нема якоїсь новини і всі знають чому: право

вето РФ не дозволить. І навіть якщо РФ відповідно до вимоги ч. 3 ст. 27 Статуту ООН утримається від голосування як сторона, що бере участь у конфлікті, ще є Китай... Тому довірити РБ ООН створення міжнародного трибуналу по злочинам РФ це те ж саме, що покладатися лише на ООН щодо підтримання міжнародного миру і безпеки, чи, наприклад, довірити лише Всесвітній організації охорони здоров'я – охорону здоров'я. Ми ж пам'ятаємо початок поширення пандемії коронавірусу COVID-19 з Китаю і роль ВООЗ. І знов Китай? Співпадіння.

Щодо створення міжнародного трибуналу по злочинам РФ існує широкий спектр пропозицій. Так, на думку О. Стойко, міжнародний трибунал по Російській Федерації повинен бути створений Радою Безпеки ООН для переслідування осіб, відповідальних за тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права (грубе нехтування Женевськими конвенціями 1949 р., порушення законів і звичаїв війни, геноцид і злочини проти людяності). Трибунал повинен розглядати всі випадки, що мали місце, починаючи із російсько-грузинської війни 2008 р., анексії Криму та окупації частини східних регіонів України аж до

моменту закінчення нової стадії російської агресії, що розпочалася 24 лютого 2022 р.⁷⁶

Але ж Рада Безпеки ООН в тому вигляді, в якому вона зараз існує, з точки зору членства, функцій і повноважень, не може ефективно реагувати на численні кризи, що охоплюють світ. З роками стало очевидним, що її постійні члени мало зацікавлені у внутрішніх реформах. Визначення безпеки значно змінилися; Рада Безпеки ООН ще не адаптувалася до нової реальності. Х. В. Пант пише, що старий багатосторонній порядок після Другої світової війни стикається з сильними викликами з різних напрямків. Стовпи глобального управління зазнають швидкої трансформації, виявляються інституційні недоліки, а нормативні зміни стають все більш відчутними.⁷⁷

⁷⁶ Стойко О. Щодо засудження воєнних злочинів і злочинів проти людства, вчинених Російською Федерацією. Деокупація. Юридичний фронт: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 107-108.

⁷⁷ Harsh V. Pant. Safeguard the Indo-Pacific / The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. Sep 14, 2020. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again> (дата звернення 18.04.2023).

Після російського вторгнення в Україну багато хто поставив під сумнів ефективність Організації Об'єднаних Націй взагалі⁷⁸. Але ще до ситуації в Україні все гучніше говорилось про відмову від співробітництва з ООН. Така, наприклад, позиція індійських науковців: Х.В. Пант вважає, що для Індії, як і для багатьох інших держав, існуючий статус-кво більше не є життєздатним варіантом. Якщо реформи ООН зазнають невдачі, підхід Нью-Делі до Організації Об'єднаних Націй може істотно змінитися в найближчі роки, оскільки Індія вважатиме за необхідне шукати рішення в інших місцях. І Індія була б не єдиною країною, яка робить це⁷⁹. Як пише Айшварія Мачані, ООН загрожує стати неактуальною⁸⁰. Тут слід навести і слова Президента України В. Зеленського: «Якщо це продовжиться, то фіналом буде те, що кожна з

⁷⁸ Ozkizilcik O. Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 FEB 2022. URL: <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105> (дата звернення 18.04.2023).

⁷⁹ Harsh V. Pant. Safeguard the Indo-Pacific / The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. Sep 14, 2020. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again> (дата звернення 18.04.2023).

⁸⁰ Machani A. The U.N. Is in Danger of Becoming Irrelevant. World politics review. March 1, 2022. URL: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/30360/repeated-failures-call-into-question-the-united-nations-purpose> (дата звернення 18.04.2023).

держав зможе розраховувати тільки на силу зброї, щоб гарантувати собі безпеку, а не на міжнародне право, не на міжнародні інституції. ООН можна буде просто закрити»⁸¹.

Моні Алі Халілу ще у 2020 р. писала, про неспроможність Ради Безпеки ООН у вирішенні міжнародних конфліктів, проблем з окупацією та злочином геноциду, а також з воєнними злочинами та злочинами проти людства. Складність ситуації посилюється порушеннями Статуту ООН самими постійними членами, які мали бути його охоронцями. Як приклад – агресія Російської Федерації в Україні в 2014 р. Отже, використання вето для захисту відповідальних за геноцид, воєнні злочини та злочини проти людства виявили, що ті, кому доручено збереження міжнародного миру і безпеки, самі були відповідальними за найбільш суттєві загрози для них⁸².

Папа Франциск прямо сказав: «У війні в Україні ми є свідками безсилля ООН»⁸³. Тому, на думку Президента

⁸¹ Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. 5 квітня 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-oon-74121> (дата звернення 18.04.2023).

⁸² Khalil A. M. Reforming the UN Security Council. Together First. 2020. URL: https://una.org.uk/sites/default/files/0008499_TFR_UN_FINAL.pdf (дата звернення 18.04.2023)..

⁸³ Pope Francis: We are witnessing the 'impotence' of the UN in the Ukraine war. Catholic new sagency. Vatican City, Apr 6, 2022.

України, потрібно негайно повертати силу Статуту ООН. Потрібно негайно реформувати систему ООН таким чином, щоб право вето не було правом смерті⁸⁴. Але що означає «повертати силу Статуту ООН»? Ось тут і криється головне, і ті, хто говорить про неефективність ООН, м'яко кажучи, помиляються: вона є ефективною, і її Статут до цього часу є найсильнішим гарантом безпеки. Але для кого? Щоб відповісти на це, майже риторичне питання пропонуємо знову повернутися до таких фундаторів ООН, як Україна і Білорусія (назва на той момент), але поглянути на це з іншого боку: як зараз Росія, так раніше і Радянський Союз, не визнають державності України, а суб'єктність Білорусі, яку вона отримала у 1991 р., вже скасована, бо фактично Росія є сувереном Білорусі. Тобто СРСР було не достатньо навіть тих преференцій, які вона отримувала як співзасновник ООН, він волів отримати найбільшу владу в світі, об'єднавши у своїх руках три «золоті акції». Тому оцінювати ефективність діяльності ООН та всі питання її

<https://www.catholicnewsagency.com/news/250898/pope-francis-we-are-witnessing-the-impotence-of-the-un-in-the-ukraine-war> (дата звернення 18.04.2023).

⁸⁴ Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. 5 квітня 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-oon-74121> (дата звернення 18.04.2023).

реформування треба з точки зору корпоративного права, а не міжнародного.

Пам'ятаємо, що напередодні активної фази війни, Рада Безпеки ООН скликала екстрене засідання, яке просила Україна, в надії запобігти нападу Росії. У своєму вступному слові Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш заявив: «Якщо операція справді готується, я маю лише одне сказати від щирого серця: президенте Путін, зупиніть свої війська від нападу на Україну. Дайте миру шанс. Забагато людей уже померло»⁸⁵, але слова директора товариства з обмеженою відповідальністю «ООН» нічого не варті для її співзасновника – РФ.

Президент України заявляє, що РФ підриває всю архітектуру глобальної безпеки, вона дозволяє злу бути безкарним і поширюватися світом, знищуючи все, що тільки може працювати на мир і безпеку⁸⁶. Але, можливо, архітектура глобальної безпеки має бути побудована іншим чином, ніж ми її собі уявляємо, а ООН – це будинок,

⁸⁵ Ozkizilcik O. Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 FEB 2022. URL: <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105> (дата звернення 18.04.2023).

⁸⁶ Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. 5 квітня 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-oon-74121> (дата звернення 18.04.2023).

що був збудований на піску? Більш того, він був збудований таким свідомо, його завданням було забезпечення впливу на прийняття рішення його реальними засновниками, які і є вигодонабувачами діяльності ООН. Звісно, для зовнішнього користувача Організація опікується усім добрим, як то: глобальним потеплінням, морськими котиками, гендерною нерівністю і іншими «проблемами», які насправді не дорого коштують в порівнянні з реальними жахами війни.

Тому потрібно визнати, що ООН здійснює свою діяльність не завжди в інтересах миру та безпеки, і ця структура потребує радикальних змін. А замість створення якогось нового трибуналу треба, щоб держави, які підписали Угоду про судове переслідування та покарання головних воєнних злочинців європейських країн осі від 8 серпня 1945 р., внесли до Угоди і, відповідно, до Статуту Нюрнберзького Трибуналу, необхідні зміни, в яких би йшлося про судове переслідування та покарання всіх головних воєнних злочинців, які вчинили злочини проти миру, відновити роботу Трибуналу і остаточно розставити всі крапки над «і», засудити всіх розпалювачів Другої світової війни, у тому числі тих же Сталіна, Молотова, дати оцінку війни проти Фінляндії, окупації Польщі, держав Балтії, Чечні,

Грузії, України. Тільки тоді можна буде говорити про якусь спроможність ООН та її Ради Безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стойко О. Щодо засудження воєнних злочинів і злочинів проти людства, вчинених Російською Федерацією. Деокупація. Юридичний фронт: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.- екон. ун-т, 2022. С. 107-108.
2. Harsh V. Pant. Safeguard the Indo-Pacific / The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. Sep 14, 2020. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again> (дата звернення 18.04.2023).
3. Ozkizilcik O. Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 FEB 2022. URL: <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105> (дата звернення 18.04.2023).
4. Harsh V. Pant. Safeguard the Indo-Pacific / The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. Sep 14, 2020. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again>

memos/un-turns-seventy-five-heres-how-make-it-relevant-again (дата звернення 18.04.2023).

5. Machani A. The U.N. Is in Danger of Becoming Irrelevant. World politics review. March 1, 2022. URL: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/30360/repeated-failures-call-into-question-the-united-nations-purpose> (дата звернення 18.04.2023).
6. Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. 5 квітня 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-oon-74121> (дата звернення 18.04.2023).
7. Khalil A. M. Reforming the UN Security Council. Together First. 2020. URL: https://una.org.uk/sites/default/files/0008499_TFR_UN_FINAL.pdf (дата звернення 18.04.2023)..
8. Pope Francis: We are witnessing the 'impotence' of the UN in the Ukraine war. Catholic new sagency. Vatican City, Apr 6, 2022. <https://www.catholicnewsagency.com/news/250898/pope-francis-we-are-witnessing-the-impotence-of-the-un-in-the-ukraine-war> (дата звернення 18.04.2023).
9. Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. 5 квітня 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-oon-74121> (дата звернення 18.04.2023).

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ТА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Марина ІЛІКА

*асистентка кафедри Європейського права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

У статті 8 Римського статуту міститься визначення поняття воєнних злочинів, над якими повинен мати юрисдикцію МКС, якщо вони вчиняються як частина плану або політики чи як частина великомасштабного здійснення таких злочинів. Саме ці воєнні злочини поділяють на дві категорій, що відображають історичну природу предмету, а саме злочини які можуть вчинятися під час збройного конфлікту міжнародного характеру, та злочини, які мають місце під час внутрідержавного збройного конфлікту або не міжнародного характеру.

Отже, воєнні злочини – це міжнародні злочини, що грубо порушують закони та звичаї ведення війни.

До них належать умисне вбивство; застосування отрути чи отруєної зброї; умисний цілеспрямований напад на цивільне населення, що не бере безпосередньої участі у воєнних діях; обстріл чи напад на цивільні об'єкти, що не є воєнними цілями, зокрема на цивільні населені пункти, житлові приміщення, культурні цінності; незаконне знищення чи привласнення майна, не виправдане військовою необхідністю; умисне вчинення дій, які піддають цивільне населення голоду, як способу ведення війни, умисне створення завад для допомоги; вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу збройних сил або їх використання для участі у збройних діях; взяття заручників; зґвалтування тощо.

Для початку варто зупинитися на питанні розмежування військового та воєнного злочину. Не дивлячись на деяку лінгвістичну співзвучність двох слів, у юридичній площині вони мають зовсім різні значення, а саме поняття «Воєнний злочин» є поняттям суто сфери міжнародного права (міжнародного гуманітарного права) і відповідно має більш глобальний та всеохоплюючий масштаб, тобто воно не стосується конкретної країни чи групи країн, а стосується інтересів всього світу. Воєнним злочином за нормами міжнародного права виступають дії, які

являють собою свідоме порушення загальноприйнятих звичаїв та правил війни, тобто порушення так званих «Законів війни». Іншими словами це порушення нормативних приписів міжнародних актів, які деталізують вищевказані поняття. Першим Міжнародним нормативно-правовим актом в цій сфері виступала прийнята перша Женевська конвенція «Про поліпшення долі поранених та хворих у діючих арміях»⁸⁷, яка була підписана у 1864 році представниками 16 європейських країн. Саме вона дала поштовх для розвитку всього міжнародного гуманітарного права, та регламентації правил ведення бойових дій і відповідно до закріплення понять «Закони війни» та «Воєнні злочини». Друга світова війна внесла свої корективи і в систему міжнародного права. Стало зрозуміло, що потрібно не тільки встановити перелік заборонених дій (які підпадають під поняття «Воєнний злочин» та «Злочини проти миру»), але і закріпити механізми притягнення винних до міжнародно-кримінальної відповідальності. Як результат в 6 статті Статуту Міжнародного воєнного трибуналу (Статут Нюрберзького трибуналу) було перелічено конкретні дії, які

⁸⁷ Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

підпадають під склад воєнного злочину, а саме вбивство, катування чи взяття у рабство чи для інших цілей цивільного населення окупованої території; вбивство чи катування військовополонених чи осіб, які знаходяться у морі; вбивство заручників; пограбування державної чи приватної власності та інші.

Найбільш актуальним міжнародним актом у питаннях перелічення «Воєнних злочинів» виступає Римський статут МКС⁸⁸. Актуальність даного акту полягає в тому, що він зміг не тільки консолідувати в собі всі склади «Воєнних злочинів» які були розкидані серед багатьох міжнародних джерел міжнародного гуманітарного права, але і зміг надати тлумачення кожному з них, для того, щоб не було різних трактувань даних понять. Одним з ключових моментів який відділяє «Воєнні злочини» від інших кримінальних дій є те, що обов'язковою умовою під час їх вчинення є факт наявності збройного конфлікту.

Тобто, якщо підсумувати інформацію про «Воєнні злочини» то можна сказати, що ними виступають неправомірні дії (як правило свідомі), які порушують

⁸⁸ Rome Statute of the International Criminal Court: <http://www.webcitation.org/66wwVRVSf>.

встановленні людством правила, принципи та закони ведення бойових дій, які знаходять своє практичне закріплення у міжнародних-правових актах. Якщо переходити до поняття «Військового злочину» то розпочати можна з того, що це питання в кожній країні регулюється виключно національним кримінальним законодавством, тому, що воно не має міжнародного аспекту. За своїм значенням поняття «Військового злочину» має суто внутрішньодержавний сенс, тобто це неправомірні дії проти прийнятого (встановленого) в державі порядку несення військової служби, та всіх інших дотичних з цим понять, в конкретній країні. В Україні всі склади «Військових злочинів» прямо передбачені в єдиному джерелі національного кримінального права – Кримінальному кодексі⁸⁹, а саме в XIX Розділі, що має назву «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (Військові кримінальні правопорушення)».

Тобто, якщо узагальнити все, що було перераховане то можна сказати, що поняття «Воєнного» та «Військового злочину» два різні терміни, єдиним спільним

⁸⁹ Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 серпня 2012 року: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. 216 с. (Кодекси України)

моментом є те, що вони обидва являють собою злочинну діяльність. Проте «Воєнні злочини» стосуються порушення загальних, міжнародно-правових приписів щодо правил та законів ведення бойових дій, а натомість поняття «Військового злочину» має суто внутрішньодержавний характер, і має виключно локальний формат, який проявляється у порушеннях правил несення служби у конкретній армії конкретної країни світу.

Згідно із Статутом МКС, «воєнні злочини» означають серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 року та інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються під час збройного конфлікту, «коли вони вчинені як частина плану або політики, або у великих масштабах». До таких заборонених дій належать: вбивство; каліцтва, жорстоке поводження та катування; захоплення заручників; навмисне спрямування нападів на мирне населення; навмисні напади на будівлі, пов'язані з релігією, освітою, мистецтвом, наукою чи благодійністю, історичні пам'ятники чи лікарні; розграбування; згвалтування, сексуальне рабство, примусова вагітність або будь-яка інша форма сексуального насильства; призов або зарахування дітей віком до 15 років до збройних сил чи груп чи використання їх для активної участі у бойових діях. Ці

принципи стверджують, що коли комбатант свідомо використовує тактику, яка завдасть непропорційної шкоди цивільному населенню або навколишньому середовищу, це є воєнним злочином.

Бенджамін Ференц, який працював прокурором проти нацистських воєнних злочинців під час Нюрнберзького процесу, сказав, що ув'язнення президента Росії Володимира Путіна «дуже реалістичне... наголошував, що хоче побачити Путіна за ґратами якомога швидше». Але здається малоімовірним, що розслідування воєнних злочинів міжнародними органами стримуватиме злочини, які зараз скоюються в Україні, чи то через страх перед судовим переслідуванням, чи у відповідь на національну чи міжнародну думку. Росія лише наполовину спростувала звинувачення у воєнних злочинах, іноді звинувачуючи українських націоналістів у загибелі мирного населення. Очевидно, Росія навмисно обстрілювала мирних жителів під час евакуації вздовж узгоджених гуманітарних коридорів.

Росія, яка не є стороною статуту МКС, імовірно, заперечить, що він (Суд) має будь-яку законну юрисдикцію. Вплив звинувачень у воєнних злочинах на громадську думку та внутрішньополітичний тиск на

російський режим буде пригнічено урядовою цензурою, яка гарантує, що інформація про ці звинувачення будуть невідомі. Західні джерела новин заблоковані. Незважаючи на те, що все більше росіян не схвалюють війну, вони ризикують отримати суворе покарання за її висловлювання, і підтримка війни, керована пропагандою ЗМІ, також є сильною. Законодавці внесли зміни до Кримінального кодексу, щоб розповсюдження «фейкової» інформації стало злочином, за який передбачено покарання у вигляді штрафу чи тюремного ув'язнення на строк до 15 років, фактична це є забороною незалежної журналістики.

Отже, правовою основою функціонування МКС є Римський статут, який був прийнятий 17 липня 1998 року. Римський статут не передбачає жодних строків давності за злочини, на які розповсюджується його юрисдикція. Юрисдикція МКС в Україні охоплює геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини, які ми розглядали вище. Відповідальність за ці злочини не обмежується особами, хто вчиняє ці дії, а також особами, хто наказує, сприяє чи іншим чином є співучасником злочинів. Це включає відповідальність на основі командної відповідальності, за які військові та цивільні посадові особи, до вищої ланки командування, можуть бути

притягнені до кримінальної відповідальності за злочини, скоєні їхніми підлеглими; коли вони знали або повинні були знати, що такі злочини вчиняються, але не вжили розумних заходів для їх припинення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
2. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 серпня 2012 року: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. 216 с. (Кодекси України)
3. Rome Statute of the International Criminal Court.
URL:<http://www.webcitation.org/66vwVRVSf>.

Part V

THE IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION ON THE LEGAL NATURE OF THE SYSTEM OF STATE CONTROL (SUPERVISION) IN THE FIELD OF REVENUE BUDGET EXECUTION

Vitaliy VDOVICHEN

*Doctor of Law, Professor,
Dean of the Law Faculty of Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University
Chernivtsi, Ukraine*

Ukraine is in a difficult historical period of forming a European-level state, at the stage of consolidating democratic principles in Ukrainian society and reforming the legal system within the framework of European integration. A key element of this reform is the establishment of a system of legal and governmental institutions that should radically change and “Europeanize” the system of state control in the field of public finance, including the execution of revenue budgets. State control

and supervision is the key to effective performance in the area of revenue budget execution. It ensures the proper functioning of the budget system, timely transfer of funds to the budget and compliance with the law in the relevant area. Therefore, the activities of executive authorities and local self-government bodies in the area of state control and supervision over the execution of revenue budgets constitute a system of institutional and legal entities clearly defined at the legislative level, which complete the functional tools of the budget process.

That is the reason why the current process of reforming the state control (supervision) in the field of budget execution is conditioned by the establishment of an open administrative and supervisory system, in which the principles, tools, forms and methods of central, territorial and local governance are constantly being harmonized, and at the same time, the institution of state control (supervision) in the field of budget execution is developing as an imperative of the general policy within the European Union. The process of Ukraine's integration into the community of European states as an equal, democratic, social, and legal state requires a legal determination of the essence, place, role and functions of state control and supervision in the system of budget execution.

The system of state control (supervision) in the field of budget execution by revenues can be considered as a set of institutions and legal norms. The legal support of the system under study is represented by the Constitution of Ukraine, the Budget Code of Ukraine, the Tax Code of Ukraine, the Customs Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Financial Control in Ukraine", other laws and bylaws adopted on their basis. In turn, the legislation that is checked for compliance at this sub-stage of the budget process can be divided into budget, tax, customs, other financial and administrative legislation. The Budget Code itself defines budget legislation quite broadly and includes, in addition to budget and other legislation, also regulatory legal acts adopted by participants of the budget process at the local level, for instance, decisions on the local budget and other local regulatory legal acts adopted for their implementation⁹⁰.

An extremely important element of the system of state control (supervision) is the determination of specific

⁹⁰ Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine, dated 07/08/2010. № 2456-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2010, № 50, / № 50-51 /, p. 1778, Article 572

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

procedures, forms, and types of relevant activities aimed at ensuring the comprehensive elimination of violations of the legislation in the field of budget execution on revenues and compensation for damages caused by them. These financial and administrative procedures are the key to effective decision-making, based on the results of control and supervision activities, their formal determination and enforcement. A clear procedure for the actions of controlling authorities established by rules of law, ensures a unified approach within the system of state control in the area under study, minimizes abuse by both controlling authorities and other subjects of the legal relations under study, and ensures the effectiveness of control and supervision activities.

The elements of the system of state supervision (control) in the field of revenue budget execution are the legal norms that establish the procedure, tools and means of various types of control over the execution of revenue budgets, applied by public authorities in accordance with their competence in the course of exercising control over the execution of revenue budgets.

The system of state control (supervision) in the field of revenue budget execution, in addition to purely legal elements, consists of institutional elements, which are

public authorities that, in accordance with their competence, exercise state control over the execution of revenue budgets. An important element of institutional and system perfection is the specific quantity of control powers of these bodies and the delimitation of the spheres of such control between bodies in accordance with the established competence in order to avoid duplication of powers, lack of powers over a specific aspect of social relations regarding the execution of revenue budgets.

Since the execution of revenue budgets is qualified as a sub-stage of the budget process, which exists within the stage of budget execution, the institutional framework of the control system over the execution of revenue budgets should be determined primarily on the basis of the Budget Code.

The Lima Declaration defines the generally accepted principles of control of independent state control bodies, which include:

- 1) institutional independence;
- 2) financial independence;
- 3) personal independence of the auditors-controllers;
- 4) own responsibility for the audit program;
- 5) sufficient powers to obtain information;

-
- 6) the right to take action⁹¹.

These principles are general in nature and may be acceptable in any democratic state governed by the rule of law, since they are not political, but are intended to define guarantees of control effectiveness both for informational reflection of the real state of financial affairs for the state and for control within the state itself, i.e., inspection of all state bodies and institutions performing public authorities⁹².

Parliamentary control in the field of revenue budget execution is exercised by the Verkhovna Rada of Ukraine through and in cooperation with the Verkhovna Rada Committee on Budget and the Accounting Chamber of Ukraine, which are vested with the relevant powers in this area by Articles 109 and 110 of the Code⁹³. The Accounting

⁹¹ Lima Declaration of Guiding Principles of Public Finance Audit. Guiding principles of public finance audit. Lima Declaration: Declaration of UN dated 11/09/1997

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text

⁹² Pihotsky V. Foreign experience of the organization of state financial control and the possibility of its use in Ukraine. Economist. 2016. № 1. p. 31-34. p. 32

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9

⁹³ Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 07/08/2010 № 2456-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2010, № 50, / № 50-51 /, p. 1778, article 572

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Chamber plays an important role in the system of control over the execution of budget revenues and is a body that carries out both independent control and supervisory activities and ensures the effectiveness of parliamentary control through interaction with the Verkhovna Rada of Ukraine and MPs of Ukraine. The control and supervisory functions and powers of the Accounting Chamber established by the Law of Ukraine "On Accounting Chamber" seem to duplicate a number of powers and competencies of the State Audit Service as one of the main bodies of state financial control⁹⁴.

The basis of the system of state control (supervision) in the area under study is made up of executive authorities of Ukraine. The Ministry of Finance of Ukraine is one of the most important links in the control system, which coordinates the activities of controlling bodies and ensures the implementation of a unified state policy in the relevant area⁹⁵. Among other central executive authorities, each of

⁹⁴ On the Accounting Chamber: Law of Ukraine dated 07/02/2015 № 576-VIII Edition dated 05/07/2022. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 04/09/2015, № 36, p. 1754, Article 360

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

⁹⁵ Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 07/08/2010 № 2456-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2010, № 50, / № 50-51 /, p. 1778, Article 572

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

which plays a separate role in the system of state control (supervision) over the execution of budgets by revenues in accordance with their competence, are the State Treasury of Ukraine and tax and customs authorities.

While the central executive authorities perform more coordination and management functions in the system of state control, local executive authorities directly exercise control. The powers of local governments and their executive bodies in the course of budget process can be separately distinguished.

The institutional component of the state control (supervision) in the field of revenue budget execution is made up of the Verkhovna Rada of Ukraine in cooperation with the Budget Committee and the Accounting Chamber of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine as a coordinating body, the State Treasury Service of Ukraine, the State Tax Service, the State Customs Service, the State Audit Service and other bodies of the Ministry of Finance of Ukraine, local executive authorities, in particular local state administrations as executive bodies of local councils, local governments and their executive committees.

The main objective of the state financial control (supervision) in the area of revenue budget execution is to

ensure compliance with budget and other legislation, principles of the budget system by participants of the budget process and other entities. All elements of the above system are coordinated by the Ministry of Finance of Ukraine, which ensures the unification of the implementation of the state financial policy by all public authorities.

Within the framework of European integration, the issue of the legal nature of the system of state control and supervision in the field of revenue budget execution is extremely relevant, also because our state is moving away from the paternalistic concept, and there is, in fact, a paradigm shift: from the state that "cares" for society to the state that functions in its interests, namely, ensures the normal functioning and development of civil society. In other words, there is a transition from petty regulation and constant interference in the affairs of society to minimal, indirect influence on it.

REFERENCES:

1. Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 07/08/2010 № 2456-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2010, № 50, № 50-51, p. 1778, Article 572 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Lima Declaration of Guiding Principles of Public Finance Audit. Guiding principles of public finance audit. Lima

Declaration: Declaration of UN dated 11/09/1997
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text

3. Pihotsky V. Foreign experience of the organization of state financial control and the possibility of its use in Ukraine. Economist. 2016. № 1, p. 31-34. p. 32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9
4. On the Accounting Chamber: Law of Ukraine dated 07/02/2015 № 576-VIII Edition dated 05/07/2022. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 04/09/2015, № 36, p. 1754, Article 360
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Карина ШАХБАЗЯН

*кандидат юридичних наук,
учений секретар Центру досліджень
інтелектуальної власності та трансферу
технологій НАН України
Київ, Україна*

Світлана ЗАДОРЖНА

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна*

Ера сучасної цивілізації це інформаційна ера, в якій швидкий розвиток інформаційних технологій стає центром уваги глобальних суспільних відносин, які потребують правового забезпечення. Досягнення в цій галузі правового регулювання стали головним аспектом економічного зростання держав-членів ЄС та Ради Європи. Головним аспектом даної проблеми є аналіз

практики Європейського Суду з прав людини щодо захисту прав інтелектуальної власності.

ЄСПЛ розробив автономне поняття терміну «власність» (posessions), яке суттєво відрізняється від розуміння понять "власності" та "права власності" у національному праві держав-учасниць Конвенції. Основне положення, яке стало основою для всього комплексу судових рішень щодо права власності з точки зору Статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, було сформульовано ЄСПЛ у 1995 році в рамках справи *Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands*⁹⁶. В рішенні по цій справі зазначалося, що термін «власність», який вживається у Статті 1 Протоколу № 1, має автономне значення, яке не обмежується правом власності на фізичні об'єкти.

До поняття терміну «власність», який використовується у Статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, на думку Суду, належать не лише речі в їхньому традиційному розумінні, але також деякі інші права та інтереси, що утворюють активи, які теж можна вважати об'єктами права власності і, отже, «власністю» («майном»). Зокрема, у справі *Smith Kline and French*

⁹⁶ ECtHR. *Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES015310?an=4&le=tr ua>

Laboratories Ltd. v. the Netherlands⁹⁷ було зазначено, що термін «власність», закріплений в статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, охоплює патенти (які підтверджують виключні права власника патенту на винахід, корисну модель тощо), а власник патенту, у свою чергу, був віднесений до категорії власників майна (в межах якого розглядаються права інтелектуальної власності).

Твердження щодо широкого розуміння ЄСПЛ терміну «власність» також підкреслюється у справі Paeffgen GmbH v. Germany⁹⁸, в якій суд розглянув питання про право на реєстрацію доменного імені, спорідненого з торговою маркою іншої юридичної особи. За результатами розгляду справи суд визнав "право власності на доменне ім'я" в розумінні терміну «власність» статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції та таким, що передбачене положеннями цієї статті. Очевидно, що саме економічна цінність цього права дозволяє віднести його до «майна» з точки зору статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Іншим прикладом широкого тлумачення ЄСПЛ терміну

⁹⁷ ECtHR. Smith Kline and French Laboratories Ltd. v. the Netherlands. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-738%22%5D%7D>

⁹⁸ ECtHR. Paeffgen GmbH v. Germany. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=002-2549&filename=002-2549.pdf>

«власність» є справа SC Editura Orizanturi SRL v. Romania⁹⁹, згідно з якою ЄСПЛ визнав, що положення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції включає право на публікацію - право, яке далеко не в усіх національних законодавствах визнається правом власності. В Європі значною мірою завдяки діяльності ЄСПЛ відбувається зміна позиції щодо того, що можна віднести до розуміння терміну "власність". У сучасному світі постійно зростає значення саме прав інтелектуальної власності. Отже, немає нічого надзвичайного в тому, що інтелектуальна власність прямо згадується як різновид власності у статті 17 (2) Хартії основоположних прав Європейського Союзу (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000) під назвою «Право власності» (Коментар до Хартії основних прав Європейського Союзу, 2006 р.). У зв'язку з цим у Стратегії із ефективної імплементації Європейської хартії основних прав (COM (2010) 573 final) наголошується необхідність вирішення питань, пов'язаних саме з інтелектуальною власністю. При цьому не завжди результати творчого самовираження можуть отримати

⁹⁹ ECtHR. SC Editura Orizanturi SRL v. Romania. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:%5B%22tabview%22:%5B%22related%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-86269%22%5D%7D>

правову охорону та захист саме як «власність» зацікавленої особи: такий правовий захист може бути не здійснений, наприклад, у випадку, якщо відповідно до національного законодавства такі результати не віднесені до об'єктів прав інтелектуальної власності. Отже, виникає питання, чи можна захистити інтелектуальну власність, яка не отримала правової охорони відповідно до національного законодавства, і які механізми Конвенції можуть бути використані для захисту результатів своєї творчості в ситуаціях, коли автономна концепція власності, розроблена ЄСПЛ, не може бути застосована.

Загалом, термін "власність" конкретизовано за змістом в практиці ЄСПЛ – а саме, розподілено на дві загальні категорії: «наявна власність» і «законно очікувані активи», включаючи вимоги, щодо яких позивач може довести, що він має принаймні законні сподівання щодо реалізації свого права власності. При цьому, під терміном «наявна власність» ЄСПЛ розуміє не лише фізичні об'єкти, що знаходяться у володінні правовласника, а й інтелектуальна власність. Термін «наявна власність» означає, що позивач має законне право на конкретну власність, тобто відповідно до національного законодавства позивач вважається законним правовласником майна в усіх його правових аспектах.

У справі *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*¹⁰⁰ Велика палата підкреслила, що в кожній справі, у якій є посилання на статтю 1 Протоколу № 1 Конвенції, необхідно встановлювати, чи враховані позивачем відповідні обставини - чи володіє він правом власності, порушення якого оскаржується ним (див. також: справа *Beyeler v. Italy* (GC); *Broniowski v. Poland* (GC)).

Виходячи з вищезазначеного, інтелектуальна власність визнається «наявною власністю», якщо зацікавлена особа може надати докази належності їй відповідних прав, і може закріпити володіння правами на інтелектуальну власність шляхом отримання патенту на винахід (або на корисну модель), авторського свідоцтва про селекційні досягнення, запису про комерційне найменування у локальному реєстрі тощо. Крім зазначених варіантів, правове підґрунтя володіння правами на «наявну власність» можна підтвердити, наприклад, рішеннями національних судів.

Термін «законно очікувані активи» означає обґрунтоване припущення про наявність певного майнового інтересу або отримання перспектив щодо набуття

¹⁰⁰ ECtHR. *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-78981&filename=CASE%20OF%20ANHEUSER-BUSCH%20INC.%20v.%20PORTUGAL.docx&logEvent=False>

прав власності на підставі, зокрема, договору, укладеного органом державної влади та виданого уповноваженим органом, чи на підставі ліцензійного договору, тощо.

Під «законно очікуваними активами» слід розуміти наявність у позивача підстав бути переконаним у тому, що його право власності буде згодом реалізовано. Як неодноразово вказувала Велика палата ЄСПЛ «юридично-обґрунтоване очікування» – це право, згідно якого особа може обґрунтовано очікувати досягнення ефективної реалізації свого права власності (див.: *Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* (GC); *Maltzan and others v. Germany* (GC)). Як зазначалося вище, основою для «юридично-обґрунтованих очікувань» можуть бути норми національного законодавства з надання майнових прав або отримання прибутків приватною особою.

Підставою для «правових очікувань» також може бути судове рішення, яке підтверджує наявність у зацікавленої особи такого права. У таких випадках вимога про сплату коштів або інша вимога, що виникла за рішенням суду, може бути визнана такою, що є власністю – згідно статті 1 Протоколу № 1, однак, лише

за умови, що вони підлягають обов'язковому виконанню (*Burdov v. Russia*¹⁰¹).

Особливістю «правового очікування» є те, що воно також може базуватися на правовій основі, яка існувала раніше, але пізніше була визнана національним судом недійсною. За таких обставин ЄСПЛ може визнати наявність «юридичного очікування» (наявність очікуваних активів) навіть у ситуації, коли за рішенням національних судів визнано, що позивач такими правами не володіє – така позиція була відображена у випадку *Pine Valley Developments Ltd. And Others v. Ireland*¹⁰², в якій ЄСПЛ вперше використав термін «законне очікування». Таким чином, ЄСПЛ може забезпечити захист «законно очікуваного активу» навіть за умов, коли відповідно до національного законодавства заявник втратив таке право власності (майнові права). – В якості висновків слід визнати, що невелика кількість справ, які розглядав ЄСПЛ, щодо питань інтелектуальної власності, не дозволяє вирішити багато питань, що виникають у

¹⁰¹ ECtHR. *Burdov v. Russia*. URL:[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:\[2\],%22itemid%22:\[%22002-5350%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:[2],%22itemid%22:[%22002-5350%22]%7D)

¹⁰² ECtHR. *Pine Valley Developments Ltd. And Others v. Ireland*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-1036&filename=PINE%20VALLEY%20DEVELOPMENTS%20LTD%20%3B%20and%20OTHERS%20v.%20IRELAND.pdf&logEvent=False>

сфері правової охорони та захисту прав на результати інтелектуальної діяльності.

Поряд з цим, використання висновків, зроблених ЄСПЛ при тлумаченні різних положень Конвенції, дає відповіді на досить практичні питання. Наприклад, аналіз практики прийняття рішень ЄСПЛ дозволяє зробити висновок що в ситуації, коли результат творчості приватної особи не може отримати правову охорону відповідно до національного законодавства, права на такий результат можуть бути визнані «власністю» в розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції та отримати захист саме в цьому аспекті. Подібним чином розглядаються майнові інтереси особи при поданні заявки на отримання патенту: ЄСПЛ визнає право власності особи, хоча й не визнає його інтелектуальною власністю. Проте навіть у випадках, коли особа не може захистити своє право на результати творчого самовираження шляхом застосування положень Статті 1 Першого протоколу до Конвенції, практика прийняття рішень ЄСПЛ надає інші засоби захисту особам, права яких порушено.

Аналіз взаємозв'язку між правами людини та видами інтелектуальної власності дозволили сформулювати різні експертні позиції, які було запропоновано, об'єднати

в три групи (Helfer and Laurence, 2011¹⁰³). Вчені першої групи приділяють увагу історичним кореням виникнення двох систем – системи прав людини та системи інтелектуальної власності, намагаючись пом'якшити напругу, спричинену перетином систем (Torremans¹⁰⁴, 2004; Yu, 2007; Shaver and Sganga, 2009). Друга група вчених звертається до співвідношення інтелектуальної власності з правами людини з метою забезпечення можливості перегляду недосконалих механізмів, які існують у національних законодавствах щодо інтелектуальної власності, а саме, щодо необхідності захисту прав осіб, які не є правовласниками – споживачів, потенційних правовласників та всієї спільноти (Srowel і Tulkens, 2005; Hugenholtz і Okediji, 2008). Фахівці третьої групи намагаються розробляти свої дослідження системи прав людини для створення механізму максимального захисту інтелектуальної власності, посилаючись на основні права (Geiger, 2006; Raustiala, 2007).

¹⁰³ Helfer, Laurence R. and Austin, Graeme W., *Human Rights and Intellectual Property: Mapping the Global Interface* (January 28, 2011). Cambridge University Press, 2011, Arizona Legal Studies Discussion Paper No. 10-18. URL: <https://ssrn.com/abstract=1612362>

¹⁰⁴ Torremans P. *Reconceptualizing the Constitutional Dimension of Intellectual Property -An Update* (ed.), *Intellectual Property and Human Rights*, 4th ed., Austin/ Boston/ Chicago/ New York, The Netherlands, Kluwer Law International, 2020, 117-167.

Отже, проблема взаємозв'язку міжнародної системи прав людини та національних систем права інтелектуальної власності заслуговує на увагу. Цифрові відносини суттєво впливають на їх природу та породжує нові вимоги в рамках традиційно визнаних прав людини, таких як право на доступ до Інтернету чи право бути забутим. Усе це вимагає розробки нових підходів до розуміння та захисту прав людини, що відповідають сучасним реаліям. Практика Європейського суду справила величезний вплив на розвиток змісту таких прав людини, тому значний інтерес представляють правові позиції, розроблені Судом. Українським правотворцям необхідно враховувати підходи, розроблені Європейським судом з прав людини, аналіз практики ЄСПЛ може бути корисним для виявлення останніх тенденцій розвитку системи прав людини, оцінки ступеня відповідності національного інформаційного законодавства та правозастосовної практики європейським стандартам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ECtHR. Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands. URL: // <https://ips.ligazakon.net/document/ES015310?an=4&le=tr ua>
2. ECtHR. Smith Kline and French Laboratories Ltd. v. the Netherlands. URL: // [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-738%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-738%22]})

3. ECtHR. Paeffgen GMBH v. Germany. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=002-2549&filename=002-2549.pdf>
4. ECtHR. SC Editura Orizanturi SRL v. Romania. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:\[2\],%22tabview%22:\[%22related%22\],%22itemid%22:\[%22001-86269%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:[2],%22tabview%22:[%22related%22],%22itemid%22:[%22001-86269%22]%7D)
5. ECtHR. Anheuser-Busch Inc. v. Portugal. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=EC HR&id=001-78981&filename=CASE%20OF%20ANHEUSER->
6. ECtHR. Burdov v. Russia. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:\[2\],%22itemid%22:\[%22002-5350%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:[2],%22itemid%22:[%22002-5350%22]%7D)
7. ECtHR. Pine Valley Developments Ltd. And Others v. Ireland. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-1036&filename=PINE%20VALLEY%20DEVELOPMENTS%20LTD%20%3B%20>
8. Helfer, Laurence R. and Austin, Graeme W., Human Rights and Intellectual Property: Mapping the Global Interface (January 28, 2011). Cambridge University Press, 2011, Arizona Legal Studies Discussion Paper No. 10-18. URL: <https://ssrn.com/abstract=1612362>
9. Torremans P. Reconceptualizing the Constitutional Dimension of Intellectual Property -An Update (ed.), Intellectual Property and Human Rights, 4th ed., Austin/ Boston/ Chicago/ New York, The Netherlands, Kluwer Law International, 2020, 117-167.

ВНЕСОК РАДИ ЄВРОПИ У ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ І ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ПРАВА

Вікторія КУЗЬМА

*кандидатка юридичних наук,
кафедра міжнародного права Львівського
національного університету
імені Івана Франка
Львів, Україна*

Починаючи з 50-х р. ХХ ст. держави беруть все більш активну участь у роботі великої кількості міжнародних міжурядових організацій, при цьому надаючи їм широкий спектр політичних повноважень у різних сферах, таких як безпека, права людини, соціальні, економічні питання та ін. Сьогодні міжнародні інституції функціонують у багатьох напрямках, мають відмінні і спільні цілі, принципи роботи, але створені для підтримки міжнародного правопорядку, значну частку у забезпеченні якого відіграють саме організації європейського континенту. Беззаперечно, що лідируючі позиції займає Рада Європи (РЕ), яка неодноразово підтверджує свою

відданість основним європейським цінностям, європейській ідентичності і меті свого створення в умовах сучасних викликів і загроз.

Варто нагадати, що особливою рисою розвитку РЄ стало саме те, що утворившись як відповідь на наслідки Другої світової війни (коли права людини виходили на перший план як цінність), і пройшовши етап «холодної війни» (демонстрації переваги прав людини і цінностей Західної демократії перед радянським блоком), РЄ стала фактично першою міжнародною організацією, що здатна відповідати потребам міжнародного права світової спільноти XXI ст. і відбиває сучасні потреби міжнародного громадянського суспільства¹⁰⁵.

РЄ була заснована у повоєнні роки, у 1949 р. з основною ціллю – єднанням народів та співпраці європейських держав у різних сферах. Варто погодитись з Манукян В., що створення РЄ було захисною, «інстинктивною» реакцією Європи на величезні гуманітарні небезпеки другої пол. XX ст. – фашизму і

¹⁰⁵ Буткевич О. В. Функціонування Ради Європи в XXI столітті: між «європейським консенсусом» і правовим плюралізмом. *Міжнародний конгрес європейського права*: збірн. наук. праць (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 306–307.

комунізму¹⁰⁶. Так, ідея європейської єдності стала одним з чинників, що лягли в основу європейської інтеграції. Окрім того, із розвитком інтеграції європейських держав з'явилися теоретичні обґрунтування цього процесу, його плюси і мінуси. Особливістю різних теорій є те, що вони слідують за швидкими та розвинутими практичними процесами в європейських інтеграційних організаціях, а не навпаки¹⁰⁷.

На сучасному етапі, в науковій доктрині здебільшого саме феномен «інтеграції» асоціюють з ЄС, Європейськими Співтовариствами та наводяться різні його особливості. Відомий юрист-міжнародник Гнатовський М. М. відзначає, що «незважаючи на фактичну незмінність терміну «інтеграція», серед науковців до сьогодні, не існує єдиної точки зору стосовно того, що являє собою інтеграція держав європейського регіону»¹⁰⁸. В свою чергу, науковець Шпакович О. М. підкреслює, що «хоча РЄ безпосередньо

¹⁰⁶ Манукян В. І. Страсбургское право. Европейский суд по правам человека. Право, практика, комментарий. Харьков: Право, 2017. С. 84.

¹⁰⁷ Смирнова К. В. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції і дезінтеграції: монографія / за ред.: К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет» 2021. С. 9.

¹⁰⁸ Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми: монографія. Київ: Вид. дім «Промені», 2005. С. 27.

не ставила перед собою завдання сприяти європейській інтеграції, однак в історичному плані її заснування і діяльність представляють собою етап у розвитку європейських міжнародних організацій, який безпосередньо передував появі міжнародних організацій з елементами наднаціональності»¹⁰⁹. При цьому не варто применшувати роль РЄ в європейській інтеграції, яка стала саме основою і відправною точкою для руху держав інтеграційним шляхом, а особливо після розпаду Радянського Союзу.

Окрім того, ще в епоху після розширення РЄ, Організація зарекомендувала себе як і важлива складова історичного проекту європеїзації¹¹⁰. Поняття «європеїзація» є досить складне, багатогранне і багатовекторне, в якому існують різні напрями її реалізації, а також значення, підходи до трактування, та здебільшого ототожнюють з процесами в рамках функціонування

¹⁰⁹ Шпакович О. М. Наднаціональний характер міжнародних організацій. *Порівняльно-правові дослідження*. 2010. № 1. С. 26.

¹¹⁰ Yannis A. Stivachtis & Habegger M. The Council of Europe: The Institutional Limits of Contemporary European International Society? *Journal of European Integration*. 2011. P. 159.

ЄС¹¹¹. Генезис і розвиток поняття європеїзації (*анг. Europeazation*) першочергово простежується в англomовній літературі про політичну інтеграцію в Європі. Із початком інтеграційних процесів у Західній Європі цікавість дослідників до феномена європейської інтеграції та європеїзації почала стрімко зростати. Кожна хвиля поглиблення та розширення інтеграції у рамках створення в післявоєнний період найбільш впливових наразі регіональних міжнародних організацій (ЄС, РЄ, ОБСЄ) надала нового поштовху теоретичних підходів вивчення цих процесів. У сер. ХХ на поч. ХХІ ст. такими об'єктивними факторами, серед інших, стало прийняття Європейської конвенції з прав людини¹¹².

З цього приводу, Муравйов В. І. виділяє, що європеїзація права являє собою особливе явище, притаманне державам Європи. Вона полягає у створенні у внутрішніх правопорядках правових норм і практик їх застосування, гармонізованих з нормами

¹¹¹ Радишевська О. Р. Генезис поняття «європеїзація»: загальногуманітарний та правовий дискурс. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. Т. 2. С. 165.

¹¹² Смирнова К. В. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції і дезінтеграції: монографія / за ред.: К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет» 2021. С. 59-60.

європейських міждержавних об'єднань. Процес європеїзації права впливає на застосування правової термінології. Зокрема, це безпосередньо стосується терміну «європейське право». Європейське право охоплює правові норми як РЄ, так і ЄС, завдяки яким відбувається європеїзація внутрішніх правопорядків європейських країн. Процеси європеїзації внутрішніх правопорядків держав Європи пов'язані з поширенням європейської інтеграції на переважну частину держав континенту. Значний внесок у європеїзацію права європейських держав продовжує робити РЄ, заснування якої у 1949 р. безпосередньо пов'язано з ідеєю об'єднання Європи після Другої світової війни з метою подолання національних відокремленостей держав континенту, наслідком чого, на думку європеїстів, стали розв'язані на континенті світові війни. Ухвалені під егідою РЄ міжнародні конвенції сприяють європеїзації внутрішніх правопорядків європейських держав, оскільки, після їх ратифікації вони стають частиною внутрішнього права держав, які ратифікували ці документи. Європейськи суд з прав людини безпосередньо сприяє європеїзації внутрішнього права держав-членів РЄ шляхом ухвалення рішень, спрямо-

ваних на однакове тлумачення і забезпечення виконання норм, закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод¹¹³.

Натомість Міхеля О. Д. актуалізує на тому, що процес європеїзації є ширшим за суто європейську інтеграцію¹¹⁴. Саме європеїзація, як правило, розуміється як ієрархічний (англ. «top-down») підхід, що концентрується на перенесенні норм і правил ЄС і РЄ на рівень інших держав. Використання терміна «європеїзація права» для вивчення нових рис європейської інтеграції пов'язане із т.зв. «системним ефектом» європейських регіональних організацій, тобто зворотного впливу наднаціональної системи адміністрування, створеної в Європі, на національні структури їх держав-членів¹¹⁵.

¹¹³ Муравйов В. І. Ідея європеїзації права і інтеграції права. *Міжнародний конгрес європейського права: збірн. наук. праць* (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 10–11.

¹¹⁴ Міхель Д. О. Визначення поняття процесу "європеїзація" та його вплив на сучасне суспільство. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2011. Т. 162. Вип. 150. С. 24.

¹¹⁵ Радишевська О. Р. Генезис поняття «європеїзація»: загальногуманітарний та правовий дискурс. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. Т. 2. С. 165.

Варто констатувати, що в нормотворчій практиці європейських держав і міжнародних міжурядових організацій відсутні визначення дефініції «інтеграція» і «європеїзація», однак інтерес протягом останніх десятиліть у представників правової наукової доктрини не втрачає, а набуває і значної актуальності в контексті прагнень України вступу до ЄС. При цьому, доцільним вбачається виділити, що європеїзація української правової системи розпочалася після здобуття Україною незалежності у 1991 р. З цього часу пріоритетною ціллю зовнішньої політики стала інтеграція в міжнародні структури, такі як РЄ і ЄС. Як тільки членство в РЄ стало реальністю, Україною були зроблені перші кроки з метою забезпечення відповідності національного законодавства визнаним європейським стандартам в сфері демократії та прав людини¹¹⁶. Відомо, що членство України в РЄ вважається обов'язковим та свого роду перехідним етапом вступу до інтеграційного об'єднання, оскільки сам процес інтеграції з ЄС нерозривно пов'язаний з правом РЄ, адже всі держави – члени ЄС, є сьогодні членами РЄ, а дотримання стандартів РЄ вважається одним з критеріїв вступу до ЄС.

¹¹⁶ Петров Р. А. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України. *Право України*. 2012. №1/2. С. 300.

Однак, в умовах сучасних викликів, триваючий процес ідеологічної інтеграції глибоко змінили саму природу європейського проекту і самої інтеграції. В результаті, це призвело до посягань на те, що становить ідентичність окремих держав. Безповоротні процеси, такі саме, як включення до Конституції Російської федерації примату конституційних норм над тими, що впливають із прецедентного права ЄСПЛ, анексія Криму та війна Росії проти України, виключення Росії з РЄ, вихід з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, показують, що найбільшою небезпекою цього століття стає ідеологія «рашизму», яке не відповідає європейській ідентичності, процесам європейській інтеграції та європеїзації права.

Загалом, можемо відзначити, що саме РЄ є місцем зародженням європейської інтеграції, основою для просування інтеграційним шляхом, а ЄС – це головна мета, яку хочуть досягти держави, в тому числі і Україна, у питаннях демократії, прав людини та верховенства права. При чому, як раз під час російської агресії проти України, ще раз підтверджено беззаперечну роль РЄ, як у збереженні європейського правопорядку в умовах загроз сьогодення, так і основного джерела європейської ідентичності, спільних цінностей, європеїзації права та стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Yannis A. Stivachtis & Habegger M. The Council of Europe: The Institutional Limits of Contemporary European International Society? *Journal of European Integration*. 2011. P. 159–177.
2. Буткевич О. В. Функціонування Ради Європи в XXI столітті: між «європейським консенсусом» і правовим плюралізмом. *Міжнародний конгрес європейського права: збірн. наук. праць* (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 305–308.
3. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми: монографія. Київ: Вид. дім «Промені», 2005. 224 с.
4. Манукян В. І. Страсбургское право. Европейский суд по правам человека. Право, практика, комментарий. Харьков: Право, 2017. 600 с.
5. Міхель Д. О. Визначення поняття процесу "європеїзація" та його вплив на сучасне суспільство. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2011. Т. 162. Вип. 150. С. 22–25.
6. Муравйов В. І. Ідея європеїзації права і інтеграції права. *Міжнародний конгрес європейського права: збірн. наук. праць* (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 10–13.

7. Петров Р. А. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України. *Право України*. 2012. №1/2. С. 300–306.
8. Радишевська О. Р. Генезис поняття «європеїзація»: загальногуманітарний та правовий дискурс. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. Т. 2. С. 165–173.
9. Смирнова К. В. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції і дезінтеграції: монографія / за ред.: К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет» 2021. 239 с.
10. Шпакович О. М. Наднаціональний характер міжнародних організацій. *Порівняльно-правові дослідження*. 2010. № 1. С. 26–31.

Електронне наукове видання

Ukraine in the system of modern international legal order and european integration: problems of doctrine and practice in the context of humanitarian challenges: Collection of scientific materials.

Збірник тез доповідей за матеріалами міжнародної конференції-презентації монографії 30 березня 2023 р.

Ключові слова : Європейська інтеграція, міжнародний правопорядок, міжнародно-правова відповідальність за міжнародні злочини, сучасні гуманітарні виклики у міжнародному праві

**Відповідальна за випуск
д.ю.н., проф. Карвацька С.Б.**

Видається в авторській редакції.

Оприлюднено через мережу Інтернет

Підписано до друку 12.09.2023. Формат 60x84/16.

Електронне видання.

Умов.-друк.арк. 10,7. Обл.-вид. арк.. 11,5. Зам. Н-057.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтва суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.

Contact:

Universytetska str., 19
58012 Chernivtsi, Ukraine
0372 48 58 96

eurolawdep@chnu.edu.ua

<https://law.chnu.edu.ua/european-law/>

ISBN 978-966-423-800-4

9 789664 238004